

GLOBALISERING OG KULTURMØDER

Tekster af Johannes V. Jensen.

De gymnasiale ungdomsuddannelser

*[...] Verdens Lys
faldt det i min Lod at opleve,
fra Mangroven i Troperne
til Manhattan,
fra Ungersvendens
fritlevende Sværmetilværelse
til fuldbyrdet Livs
faste Koralling.*

*jeg efterlod mine Spor
i Spanien,
jeg så Amerika,
Asien, Afrika.
Jeg var Løsgænger
på Malakka
og blev Kender
af et nu forsvundet Kina.*

*Men Australien
så jeg aldrig med Øjne,
Sydamerika
savnede jeg at se,
Cordillererne,
Kondorens hjem
og mine Ønskers Mål
Ildlandet.*

*Jeg så Sumbing,
Sindoro og Merapi.
Men Popocatepetl
og Orizaba,
Chimborazo
og Mount Erebus,
Gaurisankar,
undtes det mig ikke at se.*

*Et sted i Sydhavet
står der et Skær,
betrådt ene
af Albatrosser,
ombrust af Briser,
med Brænding ved Foden,
et Orgel i Søen -
aldrig så jeg det [...]*

Af digtet "Som Dreng skar jeg Skibe"

INDHOLD

4	DEN REJSENDE JENSEN...	43	EUROPA...
5	ASIEN...	44	<i>Behold stederne...</i>
6	<i>Igennem Suezkanalen...</i>	46	<i>Med rutefly til London</i>
8	<i>En gummiplantage på Java...</i>	48	<i>Luksusophold i Berlin...</i>
10	<i>Forelsket i Singapore...</i>	49	<i>Nordisk natur...</i>
11	<i>Tropernes duft...</i>	50	<i>Storbyens puls...</i>
12	<i>Offentlig transport...</i>	52	<i>På vandretur i Simedal...</i>
14	<i>Det trækker...</i>	54	<i>Med udsigt til Sverige...</i>
15	<i>Klage over hotelpersonale...</i>	55	<i>I vikingernes fodspor...</i>
18	<i>Lugten af kinesere...</i>	57	<i>Til tyrefægtning...</i>
19	<i>Et første indtryk af Kina...</i>	58	KULTURMØDER
20	<i>Faret vild i Peking...</i>	59	<i>Sjælens næring...</i>
21	<i>Forskelle mellem Europæere og Kinesere...</i>	60	<i>Den moderne rejses formål...</i>
22	<i>Om at rejse i tid og rum ...</i>	62	<i>Familie... nation... race...</i>
24	AMERIKA...	64	<i>Tilbageblik...</i>
25	<i>Det amerikanske temperament...</i>	65	<i>Geografiske Billeder...</i>
26	<i>Bilernes USA ...</i>	67	JENSENS REJSER...
27	<i>Amerikanerne...</i>	70	LITTERATURLISTE...
29	<i>Niagara Falls...</i>		
30	<i>Amerikas farvede befolkning</i>		
32	<i>Jensen skriver om journalistik...</i>		
33	<i>Sight-seeing på Manhattan...</i>		
35	<i>Jensen, U.S.A. og verdenshistorien...</i>		
36	<i>Den farvede befolknings boliger</i>		
37	<i>New Yorks børn...</i>		
38	<i>Friheden i Amerika...</i>		
40	<i>Fødested for en ny menneskelighed...</i>		
41	<i>Filmen som kulturmagt...</i>		

Johannes V. Jensen (1873-1950) er en af alle tiders mest berejste danske forfattere. I løbet af mere end et halvt århundrede foretog han mere end 50 kortere og længere udlandsrejser. Tit og ofte gik turen til velkendte europæiske lande som Norge, Tyskland eller Spanien. To lange jordomrejser førte ham til Sydøstasien og Fjernøsten, hvor han bl.a. besøgte Malaysia, Indonesien og Kina. Syv gange gjorde han turen over Atlanterhavet og gennemrejste USA på kryds og tværs.

Johannes V. Jensen tilhørte den første generation af indfødte i den moderne globaliserede verden. Selvom han voksede op som dyrlægens søn i Farsø, midt på den himmerlandske hede og tilsyneladende langt væk fra alting, kunne han allerede i sin barndoms læsebog fordybe sig i dramatiske og fascinerende billeder af menneske- og dyreliv fra alle fem verdensdele. Billederne i læsebogen var gnisten der startede hans udlængsel og lyst til at opleve alverdens steder og folkeslag.

Som rejsende forfatter nød Johannes V. Jensen godt af sin tids moderne massekommunikationsmidler. Med aviser, ugeblade og magasiner skabtes et stort nyt læsende publikum. Samtidigt gjorde dampkraft, tog- og skibstrafik verden mindre. Rejser, der tidligere tog måneder og år, kunne nu overstås på få dage eller uger. Og indtrykkene

fra fremmede himmelstrøg aflejrede sig i hele hans forfatterskab: Han skrev mere end 400 aviskronikker - alene for avisen Politiken - hundredvis af korte fortællinger, adskillige romaner, naturvidenskabelige bøger, digte samt alt det løse. Med jævnlige mellemrum kunne nysgerrige læsere følge med i den rejsende forfatters betragtninger, hvad enten det var fra Ægypten, Java eller Stockholm.

Johannes V. Jensen levede i en kaotisk tid præget af enorme forandringer: Det traditionelle danske landbosamfund var i opbrud. Folkevandringen fra land til by gjorde han selv med. I byen oplevede han industrisamfundets, teknikkens og maskinernes fremmarch. Han så nye politiske idéer og samfundsgrupper vokse sig stærke. To verdenskrige trak blodige spor hen over Europa.

Det 20. århundredes globalisering og kulturmøder førte til voldsomme konfrontationer og sammenstød men gav også anledning til nye tanker om fællesskab og sammenhængskraft. Som moderne bybo og kosmopolit med rod i den traditionelle danske landbokultur formåede Johannes V. Jensen bedre end de fleste at slå bro mellem det gamle og det nye og finde den røde tråd, der kunne forbinde hans tidsalders mange modstridende retninger.

ASIEN...

Johannes V. Jensen besøgte Asien to gange. Første gang var på en jordomrejse i 1902-1903. Anden gang i 1912-13. Rejsen til Østen foregik begge gange med skib fra det danske Østasiatiske Kompagni (ØK), som drev handel og havde store forretningsinteresser i Asien. Sejladsen med dampskib tog nogle uger og gik gennem Middelhavet og Suez-kanalen ud i det Indiske ocean med stop på Sri Lanka og i Thailand. Den endelige destination var Singapore. Herfra skulle Jensen selv sørge for at komme videre. På begge Asiensrejser sejlede Jensen efterfølgende nordpå til Kina.

Store dele af Syd- og Sydøstasien var siden 1600-tallet blevet koloniseret af de europæiske stormagter. Fra kolonier som Indien, Malaysia og Indonesien sendtes råstoffer som fx bomuld, tin og gummi og kolonialvarer som kaffe, te og krydderier til Europa. Kolonierne blev styret af en lille europæisk overklasse af embedsmænd, iværksættere og handelsfolk. I løbet af 1800-tallet opstod der efterhånden også større byer og en infrastruktur efter europæisk forbillede med veje, rindende vand, kloakering, sporvogne, postvæsen osv. Kun store gamle kulturnationer som Japan og Kina undgik at blive underlagt europæisk overherredømme. De måtte dog nødtvungent acceptere, at europæerne drev handel fra deres områder.

Johannes V. Jensen skrev flere korte historier og en lang række avisartikler, hvor han fortalte om sine jagttagelser i Asien. De fleste af artiklerne blev bragt i avisen Politiken og i 1915 samlet og udgivet i en bog med titlen "Introduktion til vor Tidsalder".

Igennem Suezkanalen...

I 1912 tog Johannes V. Jensen ud på sin anden rejse til Østen. I Genova påmønstrede han et ØK skib og sejlede østpå gennem Middelhavet med kurs mod Suez-kanalen og Det indiske Ocean

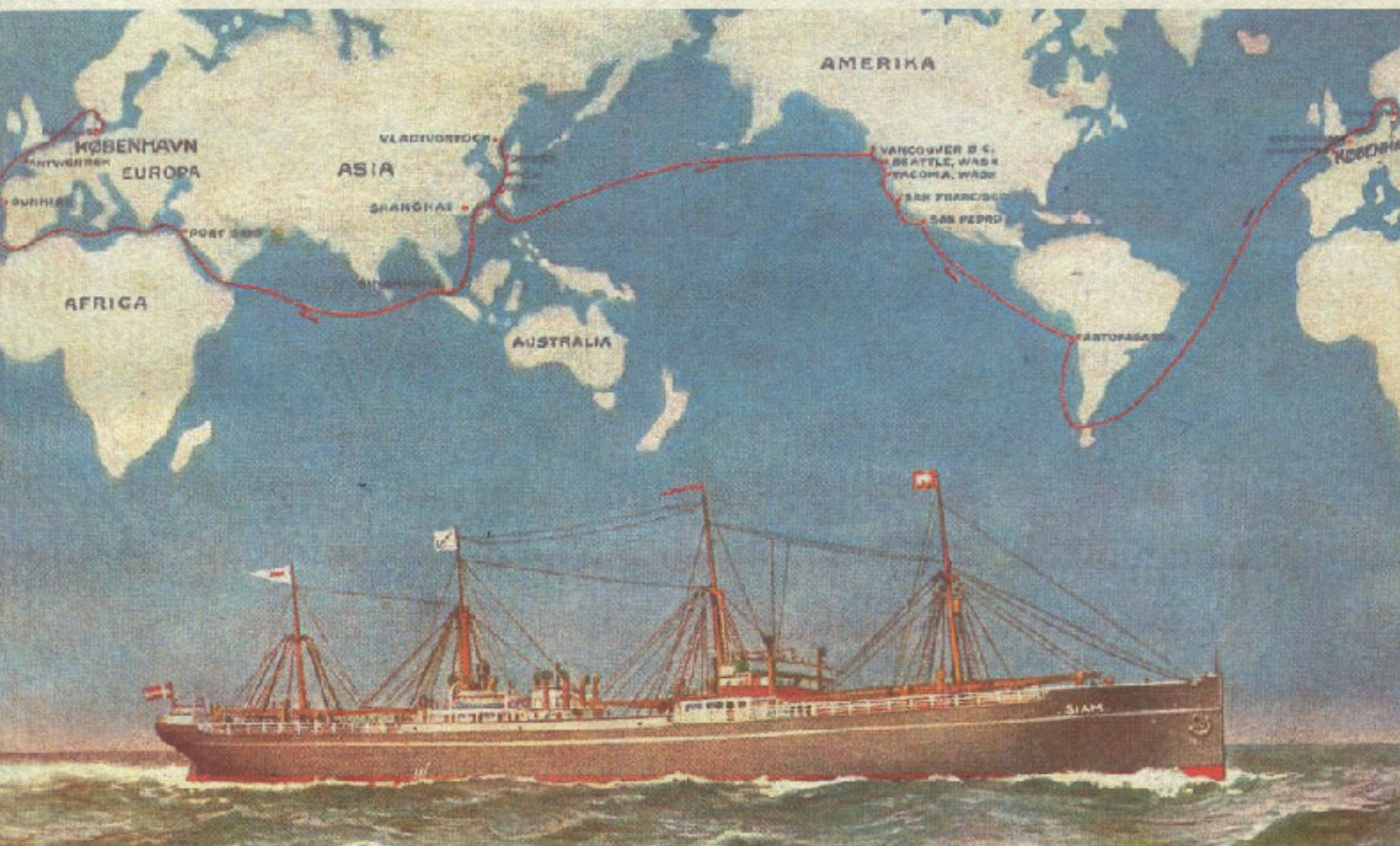
Skibene kan ikke passere hinanden i Kanalen, det ene må fortøje, mens det andet kommer forbi. Vi lå stille en halv Dag, mens seks-otte store Tropebåde, som var signaliseret, kom op og passerede; en stor fransk Postbåd fra Saigon, en russisk Damper, et Par sorte hæslede Fragtbåde fra Liverpool og endelig en mægtig Passagerbåd, en P. & O. Liner i flere Etager og ragende som en Tårnbygning op over vor lave Båd, idet den langsomt for halv Kraft skred forbi.

Det er en hel By på Vandet, sort Skrog og gule Overbygninger, en Masse Redningsbåde, Skibet ligner et Moderdyr med alle sine Unger på Ryggen. Der er både første og anden Kahyt og hævet derover den imponerende Kommandobro. Forude ser man sværteede Fjæs, det kulørte crew. I Dørene til de nedre Regioner hænger kakkelovns-sorte Hinduer med krøllet Skæg, bristefærdige af Fedme, hyllede i hvidt Musselin [*klædestof*], Opvarterne; og allersidst ses et Glimt af en Kineser i blå Kittel, en Ånd fra Køkkenet. På Promenadedækket sidder en Dame i Tropetøj og maler med Akvarelkasse i Hånden, ser flittig ud over Ørkenen, som netop har klædt sig i Aftenrøde, som om

den ved, hvad en engelsk Dame, der er på Rejse, venter af den.

Men oppe på de lange Promenadegange står Skibets mandlige Passagerer og ser ned på os, Englændere af den stumme Type, dem derude fra, Embedsmænd i Indien, Officerer ... i Etagen ligefor, i Højde med os er Rælingen tæt besat med Ansigter af en anden Type, Soldater i Khaki, på Vejen hjem, tre Etager under dem ovenpå, røde kobberforhudede [*garvede*] Ansigter, nogle voldsomme og muntre, andre kun grove, en Salve af Bemærkninger slænges fra dem i Forbifarten.

Som bedøvet står man, efter at denne flydende By er passeret. Var det ikke England? England med alle sine Slaver, Kolonierne, Tommy Atkins [*anonym menig sodat*], det kvindelige Individ med Malerkassen, Pibe-Englænderen med de lange sløve Træk, Forkærlighed for blanket Fodtøj, Stilhed i Optræden men ubetvingelige Instinkter, en maskeret men jernhård Selvgodhed, temmelig træt som en gammel overlæstet Kørehest men endnu Verdens Herre!

Østasiatisk Kompagni (ØK) havde faste skibsforbindelser til Fjernøsten, hvor selskabet investerede og drev handel. Det var ombord på ØKs skib Siam, at Jensen rejste til Singapore i 1902. Jensen skrev efterfølgende bl.a om sine besøg på nogle af ØK's plantager. Billedet er et postkort fra o. 1920.

En gummiplantage på Java...

Jensen sendte rejseartikler til dagbladet Politiken. Her berettede han fx. om et besøg på en danskrevet gummiplantage på den indonesiske ø Java.

Den Gang var der endnu ikke noget der hed Cykler eller Automobiler i Europa, men allerede 10 År efter eller så svævede de høje Maskiner [*væltepeteren*], Cyklesportens første Monstrer, på Landevejene, og Gummipriserne steg ude i Indien. Opfindelsen af Kuglelejet og Luftringene bandede Vej for Automobilet, og nu véd enhver hvor mange der er af dem. Hvem er ikke enten bleven kørt over selv eller har været med til at køre nogen over i Automobil? Der er ikke den Vej i Verden, hvor det kendte farende Tudehorn ikke høres. En hel Del af Java så jeg fra Automobil; ikke mindst i Troperne er Automobilet kommet som en Befrier, næsten mere end i Europa, det er utænkeligt at være det foruden allerede nu.

Hvilken fabelagtig Masse Gummi bruges der ikke til dette hurtige, lydløse Køretøj, som betaler i Tid hvad det koster i Slid! Gummien er dyr, men det er ikke absolut Tab, når en Gummiring er slidt op; ude i Indien sidder Planterne [*plantageejerne*] og bliver rige deraf. Her går Forbruget, (...) Hånd i Hånd med Produktionen, så at alle Parter vinder derved; for det er den tropiske overfrodige Natur der til syvende og sidst er Frembringeren. I Gummien har

man et Tema som omspænder den højeste Civilisation og Naturens Urkilder på en Gang. Da det netop er Trafikken dette Stof tjener, rækker det som et meget elastisk Symbol over hele den kendte Verden, lige fra Storbyen, hvor de uendelige Automobilrækker lister på Asfalten ved Teatertid [*aftenstide*], til Urskoven, hvor Ildfluen illuminerer Tropemørket med sin lille Fosforlygte i Bagkroppen. Gummiringen er Tidens Tegn. Det er en oppustet Ting, som man har let ved at prikke Hul i, men så længe den løber, løber den, og mere kan man ikke forlange af hvad der roterer.

Den rapide [*hurtige*] Vekselvirkning mellem Automobilindustrien og Gummiplantningen, som i mere end én Forstand nærmer fjerne Verdensdele til hinanden, har for Malakkahalvøens Vedkommende i Løbet af de sidste få År antaget så kolossale Dimensioner, at man her i en ikke fjern Fremtid håber at kontrollere Forbruget i det hele taget.

Foto fra Johannes V. Jensens rejse til Fjernøsten i 1913. Jensens andet ophold i Østen skulle have været et led i en jordomrejse, men trods både tropehjelm, khaki-jakke og viklers følte Jensen sig ikke godt tilpas. Istedet for at sejle over Stillehavet til USA rejste han nordpå til østlige Rusland og tog med Den Transsibiriske Jernbane hjem til Europa.

Forelsket i Singapore...

På jordomrejsen 1902-1903 gjorde Jensen et ophold i den engelske koloni Singapore. Han genbesøgte byen i 1912 og skrev i den anledning om sin fascination af stedet.

I Slutningen af forrige Århundrede [1800-tallet], da Kunstnere endnu søgte [rejste til] Italien, og Æstetikens [kunst-elskernes] Veje ellers uvægerligt gik over Paris, tog jeg til Düsseldorf og Essen for at se Fabrikker, et Stof [emne] den Gang endnu sat i Ban som Åndløshedens fordømte Kilder [kultur-nedbrydende]. Jeg rejste til New York, den dårlige Spøgs og det pekuniære Spektakels [den opsigtsvækkende rigdoms] anerkendte Tumbleplads, hvor ingen den Gang endnu tænkte sig Muligheden af at finde Poesi, Storbyen. Samme Smag for Brakmarkerne [uopdyrkede marker], hvor Literaturen endnu ikke har sået, førte mig til Singapore. En vis æventyrlig Opdagerlyst var ikke uden Medvirkning, allerede som Dreng forelskede jeg mig i det blotte henrivende Navn af Singapore.

Til Forindien [Indien] har jeg aldrig ønsket mig, (...) Jeg har aldrig af egen Drift søgt et Tempel eller læst et Skrift om Buddhisme, Hinduens Væsen rører ikke ved noget i min Indbildningskraft [fantasi]. Min Skæbne førte mig til Singapore. Der stødte jeg på Malajen og Kineseren.

Målt med Europas gamle Kulturstæder [kulturbyer] er Singapore ganske sikkert åndsfortærende [dødsyg]. Jeg

elsker også den. Det er Verdens moralske Frihavn [fri-sted]. Der lever henimod et halvt hundrede forskellige Racer og kulørte Varieteter af Mennesket i denne Handels- og Gennemgangsby, allesammen her fri for Kaste [samfundsklasse], uden hvad de selv fører med sig; alle Forskelle i Østen, uden Undtagelse alle, er her ophævede. Det er Arnestedet for en Fordomsfrihed som Verden endnu ikke har set Blomsten af, men den vil få det at se. Kinas Modernisering har en dyb Rod i Singapore.

Tropernes duft...

Henrivende var det at genforfølge Tropeatmosfæren, Singapores Bouquet [*duft*] der er blandet sammen af Fugtighedsnuancer, alle Folkelags Køkken og Røgen af Affaldsbålene som ulmer på Gaderne om Aftenen; Sengene med Moskitonettet om, der lugter som Tåge og ser ud indenfra som et russisk Dampbad, hvilket de også i andre Henseender ligner; det første Bad på Tropefacon igen på Teglgulvet i Dunkelheden under Huset, hvor man øser Vandet over sig fra en Beholder med en lille Spand – i gamle Dage var den gjort behændigt og med vilde Folks Smag af et Palmeblad, nu er den af Blik men har ved en Slags Atavisme [*imitation*] beholdt Formen – Vandet er blødt og mættet med en frodig Aroma af Jord, en uendelig doven Ferskhed og Sødme, det er den Lud [*renselse*] hvoraf Frugtbarheden i Troperne næres. Regnen i Singapore, det var lige i Hjærtet af Regntiden med kolossale Regnskyl næsten uafbrudt, det regnede som på de gamle Billeder af Syndfloden, hvor man ser Luften skraveret som en Sluse ovenover Noas Ark. Gaderne nede om Tanjong Pagar var oversvømmet, det gik Rikshawkulierne til midt på Låret, og Vandet var kobberfarvet af Singapores røde Jord, som også var flydt langt ud i Havnen og havde blandet sig i blegrøde Bælter med det livligt irgrønne Søvand. I Søvn om Natten hørte man hvor Bygerne kastede sig med et druknende Sus over Hotellet.

Offentlig transport...

I kolonierne herskede store klasseforskelle mellem europæere og asiater. De europæiske kolonimagters politiske og økonomiske magt afspejlede sig i koloniernes samfundsindretning... på alle niveauer.

Sporvognen har to Klasser, vi er under engelsk Administration, forude sidder den hvide Mand og den Menige af Kolonialtropperne i Khaki med tatoverede Hænder og kirsebærrød Teint [*hudfarve*] af Troperne; hjemme er han Afskummet af London, her rykker han frem i Spidsen af Sporvognen som en lille Vorherre, og Kineseren på Sædet bagved ham med et Knippe levende Fjerkræ i Hånden, Chetty'en [*fra Sydindien*], hvis sortbrune hårede Lemmer er hyllet i skyhvid Musselin [*klædestof*] og som er kalket som en Grav på Panden, hans Kaste [*arbejde*] er Åger [*handel og pengeudlån*], Tamileren [*fra Sri Lanka*], som er omtrent nøgen, Armenieren med de blyfarvede firkantede Træk, den høje adeligt udseende Sikhmand [*fra det nordlige Indien*] med de sorte Skægvalke under Kæberne, Vægter i Østen og ellers bare lang, Perseren [*fra Iran*], Battak'en [*fra Sumatra*], Paria'en [*Inder fra den nederste samfundsgruppe*], alle det ny Babylons i alle Regnbuens Farver spillende Folkeslag får sidde bagved ham og glæde sig ved Trækken efter at den har ført Vellugten af hans Snadde [*pibe*] og åbentstående Porer med sig. At sætte ham bagest på Sæderne udsat for Østens samtlige rige Uddunstninger lod sig jo dog heller ikke gøre.

Den allerlaveste Fyrbøder kan gå i Land hvorsomhelst i Østen og overtage sit Privilegium som hvid Mand og ukrænkelig (...) For en socialdemokratisk Betragtning er det naturligvis på en Gang oprørende at lægge Overklaseråhed for Dagen imod fattige Asiater og en Velsignelse at Proletaren [*arbejderen*] endelig kommer til sin Ret som højere ufejlbart Væsen. Jeg deler ikke den i Europa brugelige Majoritetsdyrkelse der ligger på Maven for ethvert Lavmål [*minimum*] af Kultur blot Indehaveren er ubemidlet [*fattig*]. En lavtstående Evropæer er og bliver en lavtstående Evropæer; men jeg finder hans Klasseoverhøjhed i Østen i sin Orden. Her søger jeg at sætte mig i Kuliens [*kinesisk daglejer*] Sted og gøre mig naiv som han for at forstå hvad det er for en uhyre Reserve, der ligger til Grund for Overlegenheden i Landene der nordpå, hvor Skibene kommer fra, hvori det Forspring består, der giver selv den ringeste tjenende Ånd allernederst i Skibet Karakter af en Gud. Er det Skibet der gør ham stærk, eller er det ham der har gjort Skibet så mægtigt? Begge Dele er vekselvis rigtigt. Evropæeren har skabt Tekniken, og Tekniken har skabt ham. (...) Bortset fra æstetiske Hensyn er den grovporede blonde Hud og de nordiske Øjne et Fortrin, der berettiger selv den mest uvidende brutale Sørarbejder, (...) til en Plads foran på Sporvognen; i hans Natur ligger de Evner skjult, der har frembragt den.

JOHANNES V. JENSEN: RUDYARD KIPLING

*Så løft en hvid Mands Byrde -
Send ud den bedste Søn -
At tjene andre Racer
For en Landflygtigs Løn;
Hos rådvildt Folk og vilde
At tage tunge Tørn -
En tvær og kuert Stamme
Halvt Djævla og halvt Børn.*

(...)

*Så løft en hvid Mands Byrde
Høst Lønnen og vær glad:
Fra dem, I hjælper: Vrede
Fra dem, I vogter: Had-
Fra dem, I (langsomt!) lokker
Mod Lyset: Hyl, besat:
"Hvi drev I os af Trældom"
Og sød, ægyptisk Nat?"*

(...)

Rudyard Kipling, Hvid Mands byrde, 1899

Johannes V. Jensen var meget begejstret for den engelske forfatter Rudyard Kipling og oversatte flere af hans bøger til dansk. Kipling var fortæller for den engelske imperialisme og kolonimagternes forpligtelse til at bringe civilisationens goder ud til verdens folkeslag. Johannes V. Jensens bog om Rudyard Kipling udkom i 1911.

Det trækker...

Jensen besøgte Singapore på begge sine asiensrejser. Her skriver han om sit andet besøg i 1912.

Trods al Modernisering er Østens Hoteller en Ulidelighed for Evropæeren. Varmen er Ingen Skyld i, men Trækken, den kunstige Vind hvormed man søger at skaffe sig Kølighed, i gamle Dage Punkaen [*manuel vifte*], nu den elektriske Vifte, er en barbarisk Foranstaltning uudholdelig i Længden uden netop for Mennesker hvis Nervesystem er bleven afrakket [*ødelagt*] deraf.

Folk bliver udslidte i Østen. Af hvad? Bl. a. af Punkaen. Træk, selv om den er varm. Luft som altid er i Uro. Noget som altid bevæger sig og vifter under Loftet, hvorhen man ser, Pust og Luftstrømme på Huden, tilmed når man er tyndt klædt og med våde Porer. Ingen Konstitution [*krop/fysik*], ingen Tålmodighed kan holde dertil. Singapore, Java, al Østen er en Idiotanstalt af Vifter og roterende Vinger. (...)

Gives der ingen bedre Middel mod Varmen? Tekniken i Europa har Ry for at være opstået som et Værn mod Kulden ; skulde Tekniken ikke også kunne overvinde Varmen i Troperne, eller er det en evolutionær Absurditet? Man har Isværker i Troperne naturligvis og kan få alle de afkølede Drikke man behager. Det kan være det samme. Hvem andre end Amerikanere ønsker at isne sine Tænder

og sine Indvolde med underafkølede Vædsker? Tekniken skal drive det til at afkøle Boligerne!

Ligesom vi har Kakkellovne nordpå skal der stå Ammoniak kølere i Husene under Linjen [*ækvator*], Hotellet skal være centralafkølet fra Vestibulen til Toppen. Jeg vil se et New York hvor Singapore ligger, herlige Skyskrabere op i den tynde silkefine Luft, en ny Art [*slags*] Arkitektur, Tropernes Bungalow i en ædel Forstørring, hvide Skypaladser med Damp fra Toppen, ligesom i New York, der skal blande sig med Himlens tavlede [*ternede*] Under og svømme i en Omfavelse med Tropesolen, tredivefyre Etager ovenover hinanden – og alt centralafkølet med 15 Grader Året rundt i Stedet for 30! – enhver Punkakuli [*vifte-(be)tjener*] hængt og den sidste elektriske Vifte udstillet i Singapores metropolitane Museum, i Afdelingen for middelalderlige Torturredskaber, sammen med Flyglet og Luksusdamen [*overklassedamen*] og den sidste udstopede boy [*tjener*]. Jeg vil rejse i afkølede Skibe fra Port Said til Colombo, Singapore og Hong-Kong, jeg vil sidde i velafkølede Tog gennem Indien og Java, ikke de løbende Helveder hvor man med kogt Hud og i en evig Vind får al Od [*beskyttelse*] viftet af Nervesystemet.

Klage over hotelpersonale...

Jensen besøgte Singapore på begge sine Asiensrejser. Her skriver han om sit andet besøg i 1912.

Betjeningen på Østens Hoteller er bleven ringere. I gamle Dage var den kinesiske *boy* [opvarter] en Velbehagelighed for den Rejsende, der kun ønsker Orden, Stilhed og et billigt [almindeligt] Hensyn til sine Vaner, *boy*'en blev den Gang godt behandlet, og man omfattede ham med Sympati som et Medmenneske. Nu er Drømmen om endogså at importere den villige, lydløse og intelligente *boy* til Europa for stedse bristet, Europa er bleven importeret til ham; Tjenerne på Hotellet havde nylig strejket og var gået af med Sejren; naturligvis, de opdager at de er de fleste. Følgen er at man på det store mondæne Hotel bliver behandlet som en retsløs af luddovne Mongoler med Mandeløjnene fulde af åben Foragt. *Boy*'en hører Fortiden til, i Stedet er trådt en almindelig Opvarter som vejer sin Gunst af på Fagforeningens Balance [som kun gør, hvad han blive betalt for] og beundrer sin Skilning foran Spejlene i Spisesalen i Stedet for at komme når man kalder på ham, ganske som Opvarterne i Europa.

Hjemve...

Jensen besøgte Singapore på begge sine Asiensrejser. Her skriver han om sit andet besøg i 1912.

Derude [Singapores havn] ligger alle de søgående Både med Stævnen svinget op mod Strømmen for stram Ankerkætting [ankerkæde] og rygende Skorstene, hvad vil jeg her, hvor har jeg gjort af min Skygge? Jeg hader Minder og møder kun et Spøgelse på Singapores røde Veje, mig selv for ti År siden som magert forløbet [bortløbet] Individ med Bøssen på Nakken og flere Patroner end Penge i Lommen. Jeg har gået før på Singapores trøstesløse Kajer og set ud efter Skibene. Hjemve indtil Galskab efter Norden er menneskelig første Gang når man ikke ved bedre Besked, anden Gang bare latterlig. „Malaystreet“, læste jeg forleden på Hjørnet af en Gade og blev forundret over at den virkelig eksisterede. I gamle Dage kendte jeg den kun som en Eventyrsfære [eventyrligt sted], festlig oplyst og smykket ved Nattetide med al Østens buttede og lovsangkvidrende Fagerhed, den syvende Himmel selv. Nu så jeg den ved Dagslys, en skiden forfalden Kulisser snarere end en Smøge, hvor der gik en Pige udenfor et af Burene og trak Luft, to-tre Skridt frem og tilbage på Gaden foran Døren, længere måtte hun vel ikke gå, et slapt Væsen i Slæber [tøfler] og med dødblege forgræmmede Træk, endnu kun et Barn og vissen af Elendighedens Alderdom – hvor Verden er grusom og rå. (...)

Forrige Gang jeg var i Troperne gik det så vidt med mig at jeg tvivlede om min Identitet, nu tvivler jeg næsten på Identiteten af min Tvivl. Var det mig den Gang, er det mig nu? Det puster på mig, hvad er det der kryber op ad Ryggen på mig, 400 Millioner Klabaftermænd [spøgelser/kinnesere], en Kuldegysning slår mig fra Hoved til Fod så jeg må stå stille for ikke at falde om, Hu, (...) mit Hjerte ryster mig som Maskinen i et Skib i høj Sø når Propellen mister Vand, hvad vil mit Hjerte?

Skibe på Singapores red, o. 1900. Singapore var en af Englands vigtigste kolonier og et multikulturelt handelscentrum for hele Sydøstasien. Byen blev grundlagt af den engelske statsmand Stamford Raffles i 1819. Da Johannes V. Jensen besøgte Singapore i begyndelsen af 1900-tallet, var den hjem for ca 200.000 indbyggere fra det meste af verden.

Lugten af kinesere...

I 1913 rejste Jensen fra Singapore til Kina, hvor han gik i land i Hong Kong. Jensen havde naturligvis kahytsplads. Det gjaldt ikke de mange kinesiske medpassagerer.

En hæsleg Luftning [*vindpust*] trænger op gennem Lugen idet den Gamle presser de to Halvdøre, der går på Fjedre, fra hinanden og forsvinder, den når mig helt oppe på Promenadedækket og vækker vage Forestillinger om Fattighuse og Asylter [*herberger for hjemløse*]. De [*kinesiske passagerer*] ligger i Lag dernede, de allerfleste foretrækker jo den gyselige Luft under Dækket frem for at udsætte sig for Havluft, og det kan også godt være den er for stærk for dem. De har levet deres hele Liv i Huler. Skibet er en stor moderne Damper, tilmed næsten ny, men Kineserne har allerede forvandlet deres Part af den til et Stykke lugtende Oldtid. Ikke fordi de er bundløst fattige, Kinesere der vender hjem hører snarere til den uafhængige Del, men det er deres Natur at leve i Smuds.

På Damperen fra Surabaya til Singapore var der 5–600 levende sorte Svin i aflange Kurve på Dækket, de lugtede bedre, man kunde overtale sig til at tro det var Blyant de lugtede af, altså bare en specifik Lugt, men den kinesiske Stank kan ikke bortforklares; det er den varme uhyggelige Em fra skidne [*beskidte*] Menneskers Hud og fra Klæder som aldrig har været skiftet, en Rotte dyppet

i Urin lugter sådan, det er en Røgelse [*lugt*] der hverken er i Pagt med Paradis eller med Markens Liljer men med den allerfædeste osende Urpøl, sådan som der stinker i Mangroven [*Sumpskoven*]. Hvad er fælere end Legemsvarmen fra Mennesker man ellers ikke har tilovers for! Her gøres stor Sympati behov.

Et første indtryk af Kina...

Jensen gik i land i Hong Kong først på året 1913. Den engelske koloni var indgangen til det enorme Kinesiske Rige med henved 400.000 millioner indbyggere. Til sammenligning: 1.5 millioner danskere

Det første Indtryk af Kina er den vrimlende Overflod af Mennesker, det andet er den gule Konkurrence, den mellem Kineserne selv herskende utrolige og til det yderste drevne Kamp for Skillingen [*det daglige brød*], der giver en så ængstende Forestilling om Befolkningspresset og den personlige Nød her. De slås som Druknende for den allerusleste Chance, de kravler over og ovenpå hinanden; en Sværm Kulier [*kinesiske daglejere*] leder Tanken hen på Middelalderens Fremstilling af Helvede, hvor Hoved ved Hoved rækker sig ud af Ildpølen og den Onde i Stedet for at give dem mere Plads forker [*skovler*] nye Kroppe ned i Svælget. Ingen gør sig Begreb om Levenøden [*fattigdommen*] mellem Kinas sammenstuede Millioner. Det er ud fra denne ene Forudsætning, Overbefolkningen i Kina, ethvert socialt Synspunkt på Mongolen [*kineseren*] foreløbig må anlægges. Forlængst er de jo trængt ud fra Land i Kina, lever på Floderne i Både; de må også forlade selve Kina, de koloniserer på Kraft [*hurtigt*] sydefter, over hele hollandsk Indien [*Indonesien*], uden at det dog synes at lindre Overbefolkningen nævneværdigt hjemme.

Faret vild i Peking...

Jensen har netop fortalt om hvordan han en sen eftermiddag gik rundt i Peking og pludselig var kommet bort fra det europæiske kvarter. Mørket er ved at falde på...

Et Sted i en Hule hvor jeg så Lys og hvor jeg famlede mig ind over en Køkkenmødding, lige ved at falde over en eller anden Benrad [skelet] af et Dyr, sad Familjen og spiste i Skæret fra Arnen, på Hug som Frøer omkring en Messingkeddel, som de holdt Munden tæt hen til Randen af så at de uden ekstra Umage kunde stange Maden ind og lade Ben og hvad andet der ikke lod sig tygge falde ud igen og ned på Jorden. Maden de stak til med deres om et Par Følehorn mindende Spisepinde så ud som kogt Fejeskarn [skidt], hvoraf de som særlig Delikatesse halede lange Hår ud. Her lugtede som flere Århundreder før Kristi Fødsel, en gammel lunken og sødlig Lugt, af Legemsvarme, af Jord der har ligget i Mørke; Familjen om Keddelen stirrede som lige så mange Kreaturer, [køer] begreb intet, undrede sig næppe en Gang over min Nærværelse, der simpelthen gik over deres Forstand.

Jeg gik ikke lige straks, for i Baggrunden ved Ilden bemærkede jeg en Pige med plumpe [kraftige runde] Kæber som en Gnaver, indgroede tobakssovsfarvede Øjne, trind [buttet] og stærk, med nogle Køller til Underarme og små afstumpede Fingre, bristefærdig af Frodighed, i ubeskri-

veligt snavsede Klæder og med Snavs i Håret, og dog var hun god at se til. Det var den rene Manchu-type. De er ofte hvide og røde som svenske Piger. Hun skjulte sig tugtig [genert] da jeg så på hende, men ikke før hun med en næsten umærkelig Lysning i Ansigtet havde røbet at hun på en vis Måde forstod mig. Alle Kvinder er ens.

Jeg forlod Bopladsen og begyndte nu alvorligt at se mig om efter det tyvende Århundrede. Der var ingen Lys mere i Husene, Gadelygter fandtes ikke, jeg forudså med Rædslen prikkende i alle Porer at jeg vilde komme til at tilbringe Natten i Pekings gravmørke Gyder.

Forskelle mellem Europæere og Kinesere...

Fra tidligere Erfaringer med Hensyn til Kinesere ved jeg, at alt hvad der har Gyldighed i Europa, åndeligt [*kulturelt*] så vel som selskabeligt [*socialt*], ikke kan anvendes på Kina. Ethvert Skrift om „de Gule“ løber jo også over af det kendte receptmæssige Haleluja [*rutinemæssige gentagelser*] om Kinesernes Kontraritet [*anderledeshed*] i alle Henseender i Modsætning til Evropæeren, uden at Nogen dog endnu har gjort nævneværdige Forsøg på at trænge indenfor den kuriøse etnologiske Skal [*levevis*], endsige etablere en Basis [*udgangspunkt*] fra hvilken vi kan betragte dem som Medmennesker. De fleste væbner sig mod Kina i et eller andet vulgært [*forsimplet*] Doktrin, Englænderen fornemt fra Højden af sin Superioritet, hvor han ikke kender Pardon [*imødekommenhed*], de øvrige lidt længere nede på Jorden men til Gengæld brutalere end han. Den moderne Evropæer derimod, det vil sige den der hverken optræder i Navnet af en Nationalitet, en Religion eller en Livsanskuelse, [*dvs: ikke har nogen faste forudfattede meninger*] burde kunne komme Kineseren i Møde på hans eget Niveau.

[...]

Under Berøring med Kineseren må Evropæeren Stykke for Stykke afklæde sig for hvad han bringer med sig hjemmefra af åndelige Forudsætninger. Det går ikke al-

deles frivilligt for sig, man må gennem en Krise, hvor man vistnok er meget langt nede, før man er overbevist om Nødvendigheden deraf; men når man er ene Mand imod Østens Hærskarer og går til dem som ethvert andet Fænomen, med en naturlig Trang til at identificere sig også med dem, begynder man at åbne sig [...] Selv om Mongolen [*kineseren*] muligvis ikke socialt indtil videre kan gives Rang med den hvide Mand og ingen Prioritet [*betydning*] har i Teknikens Tidsalder – hvilken Plads man må give ham antropologisk [*som menneske-type*] skal undersøges – bliver det dog altid Evropæeren der må forsøge at rumme ham, ikke omvendt.

Om at rejse i tid og rum...

Man må huske at vi med vore civiliserede Øjne har Lejlighed til i Kina at observere Forhold der svarer til vor egen fjerneste Oldtid. Da vor Stenalder veg for Bronzealderen har man rimeligvis i en anden Målestok kunnet se ganske det samme, det unge Europa som stoltserede [*promenerede*] ublufærdigt med en eller anden Metalting på Kroppen, og de Gamle der blev Flinten tro og på hvem Hårene rejste sig over hele Legemet i målløs Følelse af at Verdens Undergang var nær. Moralsk [*her: i den daglige levevis*] er der lige så stor en Forskel i Udviklingstrin mellem Kina og Europa som mellem Oldtid og Nutid.

Der er noget ved Peking som at komme hjem, i dyb historisk, musikalsk Forstand. Det er at vende hjem til det forjættede Land der er i vor Stammes Fortid, i det gamle Testamente og i vor Barndom. (...) Her er den gamle Gård vi er kommen fra i Begyndelsen allesammen, Midgård [*menneskenes verden i nordisk mytologi*], som Snorre [*middelalderdigter*] taler om. Når man rejser gennem Manchuriet ser man fra Toget Kærrer hvis Hjul sidder fast på Akslen og går rundt sammen med den, den ældste Form for Vogn; med den vandrede Urtidsnomaden over Asien. Kan man nå mere med Toget end at komme til hinanden?

Fra en vildsvinejagt i Singapore, 1903. Det er Johannes V. Jensen yderst tv. Siden beskrev han jagtudflugten i selskab med en håndfuld tyske forretningsmænd i fortællingen "Vildsvinet".

"Hr. Pschorr ledede Opstillingen af Gruppebilledet. Han insisterede paa, at vi skulle staa med en afhugget Svinekølle i Haanden hver, for at det ikke skulle være Løgn: Han lavede et lille "Tropisk Arrangement" med Ananas i Forgrunden og gav en af de kulørte Kudske Ordre om at staa med den Champagneflaske, vi havde været seks Mand høj om at tømme, for at heller ikke det skulle glemmes. Selv stillede han sig tyk og anmassende beskedent op i Baggrunden med en kinesisk Solskærm som Relief bag Hovedet. Billedet sendte han til Die Woche [tysk ugeblad]."

AMERIKA...

Johannes V. Jensen var dybt fascineret af den dynamiske og pulserende amerikanske livsstil. Som forfatterdebutant kun 23 år gammel brugte han i 1896 honoraret for sin første bogudgivelse på en rejse over Atlanten til "Den nye Verden". Overfarten med emigrantskibet Norge tog godt tre uger og målet var New York, hvor han håbede at finde arbejde som skribent ved en dansksproget avis.

Johannes V. Jensen blev ikke journalist og dansk/amerikaner. Fem gange siden krydsede han dog sine spor og vendte tilbage til USA. På en jordomrejse i 1902-1903 gik han i land i San Francisco og krydsede kontinentet fra vest mod øst. Siden kom en bryllupsrejse i 1905 og en besøg i 1914. Endelig krydsede han Atlanten i 1937 og 1939, kort før udbruddet af 2. Verdenskrig.

I perioden 1850-1914 udvandrede godt 300.000 danskere til Amerikas forenede Stater. For hele Europa var tallet godt 35.000.000. Hvor tilværelsen hjemme i Europa og Den gamle Verden var præget af udsigtsløs fattigdom lokkede Amerika som mulighedernes land. Efter århundredskiftet overtog Amerika hurtigt verdens økonomiske og kulturelle førertrøje fra de gamle industri- og kulturmagter som England, Tyskland og Frankrig. Det 20. århundrede blev "Amerikas Århundrede".

Johannes V. Jensen var en af de første danske forfattere, der skrev begejstret om USA og den amerikanske livsstil. Han fulgte den amerikanske udvikling gennem mere end et halvt århundrede og var med sine mange aviskronikker, rejseskildringer og fortællinger med til at præge den danske offentligheds billede af Amerika og Amerikane- ren.

Det amerikanske temperament...

Introduktion til vor Tidsalder, 1915

Jensens sidste besøg i USA blev i efteråret 1939. Det var 7. gang han sejlede over Atlanten, 43 år efter han første gang gjorde turen. Undervejs skrev han en række rejsebrevne hjem til Politiken. Her er emnet Manhattan.

Tårnhusbebyggelsen [skyskraberne] i den nedre By, ud til Battery Place er det man ser ved Indsejlingen når man har passeret Statue of Liberty, den berømte Sky Line (...) indtrykket er beslægtet med de store Naturfænomener, Bjergkæder og Vulkaner, med det Tillæg af grebthed at man står overfor et menneskeværk. Et Overskud af Vove-mod og Dimensioner i Tanken har fundet Udtryk her, det amerikanske Temperament, (...)

Bilernes USA...

Fra Fristaterne, 1939

Mens krigstrommerne i foråret 1939 buldrer i det fjerne Europa, besøger Jensen verdensudstillingen i New York for at se de nye opfindelser der skal gøre livet lettere, lysere og mere eventyrligt for menneskene. Bilindustriens udstillingsrum fanger hans opmærksomhed. Han konstanterer at 68 % af alle biler kører i USA.

...Set ovenfra, som f.eks en berømt Kafé, *Rainbow-room*, oppe på 65. Sal af en af de kolossale Bygninger i Rockefeller-center, tager Gaderne dybt nede sig ud som et Blodkarnet, hvori der går en langsom Strøm af Blodlegemer, ganske som i Svømmehuden af en Frø set under Mikroskop, Korpuskler [*smådele*] der tjener Byens Funktion; på Vejene til og Fra New York, over Hængebroer og Viadukter, ad brede dobbelte Autostradaer, kører, kører Bilerne som eet sammenhængende Bændel [*bånd*] af Vogne, det ene Bændel *med*, det andet *imod*. Benzinstationerne uden for Byen på Færdselsårerne ad Pensylvanien til, er et specifikt Træk ved Amerikansk Trafik, alle med et maleriske Forsøg, hver på sin måde, små Slotte, som ved et eller andet Trick henleder Opmærksomheden på sig; de markerer Færdselen på alle Veje gennem hele det udstrakte Amerika. En begyndende Bebyggelse grupperer sig ved dem, Værtshuse, små Gader af de lette Træhuse, der karakteriser Amerika uden for Byerne. Bilfærdselen medfører en slags Metastase [*spredning*], Groceller der spredes gennem alle Årer og lægger Grunden til nye Vækstpunkter.

Amerikanerne...

Fra Fristaterne, 1939

Livslust er den Egenskab der ligger øverst, når man i en Fart skal sige noget om Amerikaneren. Livslust, levedygtighed vilde jeg gå ud fra som det kendetegnende Træk og som den Kraft hvoraf alle andre amerikanske Fortrin, og nogle Svagheder, udspringer, en lys, virksom Grundstemning, befriede Impulser, Sangvinitet (*varmblodighed*), Egenskaber der bunder i det Amerikanske Folks Traditioner og er blevet Potenseret [*forstærket*] af et stort sammentrængt Befolkningssantal af forskellig national Oprindelse [...]

Fra Amerika udgå der Stød som fra et Batteri, og man kan jo forestille sig alle de forenede Stater som Elementerne deri. Virksom er den etnografiske Sammenblanding til én Nation af Folkeslag som i Europa er spredt på flere, mange Magneter er bragt til at virke i én og samme retning. En klimatisk Faktor gør sig gældende, *alle Klimaer*, på det udstrakte Kontinent. Her lades der, herfra kommer Gnisten.

Ingen vil kunne nægte at det er Amerika der i de senere Årtier har beslaglagt Opmærksomheden, givet Tonen an, skabt Mode, som i sin tid Frankrig, derefter England; hele Vesten er blevet amerikaniseret. Kun med Indflydelsen fra det gamle Rom i sin Tid kan Amerikavældet sammenlignes, nu som dengang et Spejl ingen modstår.

Dampskibet "Norge" lå i rutefart mellem København/Oslo og New York. Gennem årene fragtede det tusindvis af emigranter fra de nordiske lande til USA. Johannes V. Jensen tog den næsten tre uger lange tur med Norge over Atlanterhavet i efteråret 1896.

Norge forliste i 1904, da det sejlede på klippeøen Rockall 500 km. vest for Skotland. Mere end 600 passagerer døde. Det er det største enkeltstående skibsforlis i dansk søfarts historie.

Niagara Falls...

Jensen besøgte de store vandfald ved Niagara Falls på sin bryllupsrejse i 1905. Allerede dengang valfartede tusindvis af turister til Niagara for at beundre det spektakulære naturfænomen...

Skal vi så snakke om Turbinerne?

Vandkraften fra Faldene er beregnet til sytten Millioner Hestekræfter. Af dem er omtrent 150,000 tagne i Brug af Industrien; Resten, altså 19.850.000, tjener endnu til Næring for enhver sjælelig Pauper, [forbipasserende] hvis Entusiasme [ønske om at se Niagara Falls] fører ham på de Kanter.

På den amerikanske Side af Faldet er der bygget to Kraftstationer [vandkraftværker], og et nyt stort Anlæg er under Arbejde på den kanadiske Side. En sådan Kraftstation er i Principet meget simpel. Vandet ledes ind fra et Sted overfor Faldene, trænger gennem Turbinerne, der er sænket ned i Jorden lige så dybt som Faldets Højde, og løber gennem en Tunnel ud ved Faldets Fod. Turbinerne selv ser ud som kæmpemæssige Dampskibsskruer i lodret Stilling, der har Propellen i den nedre Ende og foroven driver en Dynamo.

Af Vandet spores ikke en Dråbe. Man hører det som et bjergtungt Sus bag Rørene i den kolde Kløft, der er ført halvandet hundrede Fod [50 meter] ned under Jorden, og

hvorfra de roterende Aksler går gennem Tusmørket op til Gulvet i Dynamohallen. Her ser man elleve vandrette Dynamoer stå fuldkommen stille og snurre rundt som gigantiske Toppe. Man må gå nær til for at se, at de roterer, så lidt Forskel er der på blankt Stål i Bevægelse og i Ro. De synger, toner som Telefonpæles Sus, der melder langt, som en malende Bisværme i Solskin og Blomsterduft. En lun Vind, mættet med Lugten af elektriske Gnister, står ud fra Dynamoen, en Kværnlugt, sød og ør som Luften efter Tordenvejr, som Gassen i Skoven under Løvspring.

Hallen er så proper [røn] og rolig som en Kirke, nogle få Mænd går rundt og holder Øje med Måleurene, ellers er der ikke andet end disse elleve elektriske Kværne, der susser og suser som en Evighedsblæst hen over Havlyden fra de elleve Turbiner dybt nede i Jorden. Her er så tyst som i Rummet mellem de vandrende Kloder, her er ligesom dødsstille . . . men hvis man vil åbne Munden og sige noget, hører man ikke sin egen Stemme.

Amerikas farvede befolkning...

Jensen var meget optaget af hvordan racer og folkeslag havde udviklet sig forskelligt op igennem menneskets historie. Han var meget begejstret for Darwins udviklingslære og de (dengang) nye videnskaber som Etnografi og Antropologi...

Man har ikke været mange Timer i De forenede Stater, før man støder på Negren og øjeblikkeligt indtages af det groteske, menneskelignende Fysiognomi [*udseende*], der har Humor i sig selv og spiller indvendig fra af en forslagen [*fiffig*] og livsglad Sjæl. Der er en vis folkelig Morgenmunterhed over Negren, en Ufordærvethed, der gør ham til en Fest for sig selv. Det Par Århundreder i andre Omgivelser har ikke taget Skovnaturen fra ham. Men man har heller ikke truffet mange Negre, før man med Beklagelse har lært, at det ikke går an at lade sig vinde af dem. De står ikke for god Behandling. De kryber som Pudler og er glade til; prøv ikke flere Sider af deres Væsen! En Neger, der har logret sig ovenpå og føler sig som Manden, må helst mødes med en Kæp [...]

Der er ingen, som tror på Muligheden af at bortblande Negrene med den hvide Befolkning. Den blandede Race viser sig uden Værdi og falder hurtigt tilbage til en af Siderne igen. Afstanden er for stor. Ikke desto mindre har Negrene bidraget deres til den særligt amerikanske Kultur. Noget af den iøjnefaldende Livslyst, [...], der

udmærker Amerikaneren, skyldes uden tvivl Påvirkning fra Negren. Hvis man kan tale om en amerikansk Musik, stammer den fra de (...) dansende Negermusikanter, der synger og stepper og skærer Ansigter fra enhver Scene i Amerika. Negrene har en virkelig Åre for Musik, måske en af de eneste oprindelige; den kan være opstået ved Overlevering af de afrikanske vilde Sange og fordybet af Hjemlængslen under Slavetiden. Musikken kendetegnes af stor Rytmesans og melodisk Originalitet, den bæres af en inderlig og kåd lyrisk Stemning, som med Lethed slår over i fyrig Komik. Negrenes overordentlige Musikalskhed tyder på, at de relativt er en højt begavet Race; hvad den en Gang har at bringe Menneskeheden, er der ingen, der véd.

New York. 1910. Broadway med Singerbygningen, som ved opførelsen i 1908 var den højeste i verden. I forhold til Europas gamle og lavt bebyggede storbyer var New Yorks skyline med sine ikoniske skyskrabere et dynamisk symbol på den ekspansive virkelyst, som Jensen mente kendetegnede Den nye Verden.

Jensen skriver om journalistik...

Johannes V. Jensen så ikke sig selv som forfatter men som skribent. Han skrev livet igennem gerne indlæg til aviser og blade, og han forsøgte også af et par omgange uden held at udgive sin egen avis. Det han søgte i journalistikken var et større publikum og større umiddelbarhed i det skrevne. Han var dybt fascineret af den amerikanske presse...

Den moderne amerikanske Journalistiks Historie kan i store Træk samles om Navnene **Herald**, **World** og **Journal**. [3 amerikanske aviser] Gordon Bennett, **Heralds** Stifter, (...) skabte den moderne Reportage. Det gjaldt for **Herald** om at være først på Pladsen [tilstede] og først ude hos Publikum med Nyheden. Men **Herald** forudsatte altid, at der gik noget for sig. Senere indførte flere Blade af Typen **World** Principet for den aktive Journalistik, den der selv forårsager Begivenheder.

Selvom disse Blade greb handlende og ledende ind i Samfundet, stod de dog endnu på Kendsgerningens [faktaens] Grund. Det gjaldt for **World** som for **Herald**: uden Nyhed ingen Artikel. Hearst [avisudgiver] derimod har med **Journal** indført den Skik at fabrikere Artiklen først og overlade Nyheden at komme bagefter, om den kan. Han må siges at være forud for sin Tid.

Medens Pressen før Hearst optrådte som Forretning (solgte Oplysning, som Gordon Bennett udtrykte sig) eller

som en Kombination af Forretning og borgerlig Indflydelse [politik], er Hearsts Presse udelukkende „Politik“. Den drives med Kapital udefra for at hæve en enkelt Mand fra ingenting til Præsident i Amerika. Dens systematiske Formål er derfor ved Forvanskning og ved bevidst løgnagtig Forfølgelse af det ordentlige Borgerskab at rive hele Civilisationen ned i Niveau med Udgiveren (Hearst). Dette er hvad man forstår ved „den gule Presse“, [sensations-medier]. Gudskelov at den også metodisk udrydder Respekten for alt hvad der står på Prent [tryk].

Sight-seeing på Manhattan...

I sin beskrivelse af New York lader Jensen den hjemlige læser køre med på en guidet turisttur ned gennem Manhattan...

Fra 23. Gade bevæger Bilen sig ned gennem Broadway, der efterhånden som man nærmer sig Sydspidsen af Manhattan, bliver til en jo længere jo dybere Kløft med Tårnhuse [*skyskrabere*] på begge Sider og tordnende af Færdsel på Bunden. Her flyder en levende Blanding af Alverdens Folkeslag på begge Fortove. De vandrer. Intetsteds er Trittet [*gangen*] så mærket af Ærinde som på denne brede Vej, der fører fra Arbejdet og til Arbejdet. Ingen kan man som New Yorkeren kende på hans Støvler. De ligner en ny Art Hove, Vandrefødder, stødte og støvede af det skarpe Støv, de selv river op fra Gaden, Kulpartikler, Metal og Stensmuld, som falder af en By ved Slid, De ligner Bjergbestigere og er det også, de holder sig hver Dag oppe på det stenede Højfjæld af en moderne By, de avancerer over en Grund, der dirrer af Trafik som en Vulkan, de ånder en Luft, der er giftig af Røg og svanger med Elektricitet som et Tordenvejr, de orienterer sig mellem Lavastrømme af Mennesker, der konstant befinder sig i Opløb, og Sporvogne og Tog over Hovedet og under Jorden, de lytter i en Støj, der er mere isolerende end Stillehed, et Gadebrag så bedøvende, at det ikke er en Bølge men en Knusning af Luften som ved et Stenskred, dette Højtryk skal de igennem, dette er Vejen over New York.

Vor Megafonmand [*tur-guide*] er en sand New Yorker, han gør det der er den eneste Redning, føjer endnu en biden-de Node til Rabaldret [*råber med*], overbyder Broadway, tygger af Munden og basuner et alvidende Brøl ud over Kautschukhalsene [*passagererne, der strækker hals*] : Skyscraper – Equitable's new Trinity building, 2,500,000 Dollars – crushing Trinity Church . . . Og han nævner alle Mammuthusene ved Navn, fråder [*spytter*] Omkostningerne ud af Råberen, som er højst nødvendig her i dette oprørte Hav – nyt halvanden Millionhus under Bygning – bemærk, at der mures fra oven af nedad! Hernede koster Grundene seks Hundrede Dollars Kvadratfoden! Manhattan Halvø er fire Hundrede Billioner værd ... vi købte den for fireogtyve Dollars ... [*af indianerne i 1626*] ra, ra, ra . . .

"...Men gik Bytrafiken nu som en oprørt Indsø under en Tøbrudsstorm, så rørte det store Samkvem, Togene, sig som Havets lange, drægtige Søer. I den dybe Hulvej mellem Michigan Avenue og Vandet løb Togene ud og ind fra Illinois Central, Hundreder af lange tungtfragtede Tog fra hver Kant af Amerika, fra Atlanterhavet til Stillehavet, fra Polaregnene til Floridas Haver, én Rullen af de Tusinde Hjul, én Tone dyb og dunkel og ram som den Luft, der hvilede sodmættet og tung over det hele. Den sorte Slugt var levende af Tog, af endeløse Vognrækker, som forskød sig engt imellem hverandre, af rygende Lokomotiver, den lå som en evigt kværnende Grube mellem den gule Tågemur på Michigansøen og Byens kobberrøde Ildluft, Byen, der rejste sin milelange Klint af Tårnhuse som et Bål af Sten og Metal og blandede sine røde Damppe og sin stikkende Svovlrøg med Vinternattens rå Dis..."

Hjulet, 1905

Chicago, Michigan Avenue, 1911. Omkring århundredskiftet havde Chicago knap 2 millioner indbyggere og var en af de hurtigst voksende byer i verden. Et stort antal danske emigranter boede i Chicago. Johannes V. Jensen "overvintrede" der på sin jordomrejse i 1902/03 og genså byen i 1939.

Jensen, U.S.A. og verdenshistorien...

I teksten har Jensen netop beskrevet alle Guds forgæves forsøg op igennem verdenshistorien (babylonere, grækere, romere osv.) på at få meneskene til at skabe et ordentligt samfund. Det er gået galt hver gang.

Da tabte Gud Troen til alle de Nationer, hvori han efter Tur havde ladet sin Kraft være til Stede. Den gamle Historiker [Gud] kasserede sit Manuskript [idéer]. I lunefuld Vrede tog han og blandede Folk af alle mulige mislykkede Nationer sammen til et Kaos og slængte dem over på det amerikanske Fastland. Nu kunde de lave Verdensrige dér, men uden ham. Ikke et Slag mere! Han tog Traditionen fra dem, gjorde dem arveløse. Nu kunde de lave Historie selv, Gud beholdt Systemet. Lyst efor [foran] og mørkt ebag [bagved] ... go ahead

Således opstod U. S. A.

En Uges Rejse fra Europa, Guds Tomter, [ruiner] ligger denne uhistoriske Verden, temmelig langt men ingenlunde fjernt. Det er en i høj Grad uklassisk Verden, men den er ikke væsensforskellig fra vor egen, kun friskere, den er os allesammen forfra, i større og lykkeligere Stil, uden skæbnesvangre Rebuser [gåder] i Hjertet af Tilværelsen, bare Liv, Drift, Flugt og Appetit, en Springe-over Verden.

Den farvede befolknings boliger...

Efter at have besøgt Verdensudstillingen i New York, 1939 rejste Jensen med tog gennem Sydstaterne til New Orleans og derfra videre mod vest. Fra toget gjorde han flere iagttagelser af Amerikas forskellige etniske grupper.

Hele Vejen ned gennem Sydstaterne, så man fra Toget Glimt af, hvordan Negerbefolkningen er situeret (*lever*), umiskendelige Tegn, en elendig Bebyggelse i Byernes Udkant, af en genkommende Karakter, forfaldne Rønner, Træhuse som hovedparten af al bebyggelse i Amerika udenfor Bycentre, men ikke til at tage fejl af for Negrenes Vedkommende. Synet af sorte Folk faldt regelmæssigt sammen med dårligt holdte, umalede Huse med alt strøet uordentligt omkring. Et vist indtryk af Køkkenmødding, hvor Negrene bor. Det lader til at Negere ligesom Kinesere og til dels Russere ikke kender til at reparere. Deres huse står, når de én gang er bygget, til de falder ned om ørene på dem. Heri ytrer der sig formentlig en Udviklingsgrad.

[...]

Negeren er i Amerika et Problem, indtil videre holdt fast som i en Tang, uden Pardon [*nåde*]. Den hvide Befolkning vægrer sig kategorisk ved at anerkende Negeren selskabeligt. I Sydstaterne er han Paria [*foragtet*], På Banegården i New Orleans står der *For coloured people* over

Indgangen til en særskilt Ventesal, forbeholdt ham [*den farvede*]. For øvrigt ser man også dér et distingveret [*særligt*], velholdt Kvarter, hvor der kun bor Negere: Mange af dem er velhavende, der skal gives [*findes*] Negermillionærer, og ikke så få er jo Akademikere, Læger og Jurister; en af Amerikas mest fremragende Kemikere er Neger.

Hvordan det forholder sig med Negerbefolkningens Udviklingsmuligheder er ikke undersøgt. I alt for høj Grad er man tilbøjelig til at skære dem over een Kam, som andre formodede Raceenheder. Man skal ikke opholde sig længe i Amerika før man opdager, at den Sorte Hud skjuler over mere end een Uroprindelse.

New Yorks børn...

Fra en kronik bragt i Politiken d. 31. marts 1905.

Manhattans Østside. Fattigkvartererne, vrimler med Børn af alle Nationaliteter, en masse Småkravl, der uden persons Anseelse bliver knæsat [taget til sig] af Onkel Sam og anvist Friplads på Kontinentet. De kan alle sammen blive Præsidenter i Amerika og nyder fra ganske små et forskud på Agtelsen; det er lutter små Prinsebørn (...)

De begynder i Reglen karrieren som Avisdreng. Aldrig så såre de er ude af Pibet [hjemmet] ser man dem luften frynsede Halstørklæde i Trækken under Opgangen til Brooklynbroen, hvor Sporvognene svinger i Bue og skinger bedøvende på Skinnerne, mens L'Togene tordner over Hovedet (...) Her svømmer den halsende Purk på fem eller seks Somre i Malstrømmen, med Aviserne, der endnu smitter af under Armen - og han tier ikke, han venter ikke til nogen dybt rørt giver den søde lille Mand Fortjeneste, nej, han går på med Zulukrigerens Energi, han stanger som et Vædderlam, og der står ham et takket Skrål ud af Halsen ... *Djørn!* ... *Wåjld!* ... *all about horrible murder!* (...)

Med den ene Hånd (...) får han et Nummer ud af Bunken og stikker det op til Manden på Sporvognen, som går, og med den anden lille Barnenæve, der allerede har hård Hud af New Yorks Kobber [*småpenge*], opfanger han Cent'en, hvorpå han er væk, i lige Linje løs på en ny Chance tværs

over Gaden (...) han krydser mellem Benene på et Spand Heste, han manøvrerer en voksen Konkurrent ud, afskærer en jævnaldrende Kollega og spænder Ben, blå og forhærdet i Ansigtet, for en "Ven" med hvem han ellers spiller Marmorkugler ... *Djørn!* ... *Wåjld!*

Spædheden er ikke af hans Lemmer endnu. Han har alle Mælketænderne, og dog er han allerede så vidt, at han med hele sin smule Person ikke alene er med i, men forhøjer Storbyens feber, han presser Tempoet, overtravler de travle, han *knitrer*, og det forresten ganske koldblodigt, da han ellers ikke ville have et langt Liv for sig, men han véd at han skal spille for at ses. Avisen i hans Hånd, *Nyheden* skal dirre ... *horrible* ... *horrible*.

Det hænder, at han i en tidlig alder bliver invalid, får et ben kørt af, men hvis der endnu er Hop i det andet, kan man se ham stive sine syv eller otte År af med en Krykke og tage Konkurrencen op i Brændingen [*menneskehavet*] på City Hall Place, stadig lige ubrudt, så længe ingen ynker ham.

New York forkæler ikke sine Børn. Men ingen steder har de deres Frihed som dér. De har lov til alt! Byen er deres. (...) derfor kendes det generte Barn med Fingeren i Munden og begyndende Lamheder rundt om i Kroppen ikke i Amerika. De får Lungerne givet fri, de er i fuld Funktion, så snart de kan gå.

Friheden i Amerika...

Jensens begejstring for Amerika er ikke uden mislyde. Lejlighedsvis lyder der også mere pessimistiske toner, som når han hæver, at lovord som "Den nye Verden" og "Frihedens Land" ikke længere gælder som det gjorde engang...

Nylig er det bleven forbudt at bære Våben i Amerika; enhver på hvis Person der bliver fundet Skydevåben eller Knive med et Blad på over to Tommers Længde straffes med Fængsel; Følgen er at den fredelige Borger nu står helt værgeløs overfor Tugthuslemmet [*forbryderen*], som selvfølgelig overtræder enhver Lov alligevel. Til Trods for Forbudet skydes der med Revolver mere end nogensinde, Aviserne er fulde af natlige Kanonader, hvor ubevæbnede ordentlige Folk jo ingen Chance har. Legendens om Friheden i Amerika stammer vel netop fra denne borgerlige Ret til at bære Våben, der gjorde hver Mand til en civil Soldat, samme Ret som den Bonden i Europa havde og som han mistede i Middelalderen; den personlige Frihed, Oprindelsen til al Adel, hører nu altså Historien til også i Amerika.

Adskillige Stater har Alkoholforbud, udmærket, men ikke egentlig frit; amerikansk Jura skal være et Bjærg af Chimborazzos Højde, ingensteder gives der så mange Paragrafer, Lovbestemmelser og Forordninger som der, et rent Frankrig, siger man; det er godt nok med en Repu-

blik, men der må ligesom rammes en ekstra Pløk gennem den frie Borger for at al den Masse Lighed ikke skal resultere i at man æder hinanden op.

Når Sagnet om Friheden i Amerika ikke desto mindre holder sig og stadig lokker Udvandrere, i hele Brudstykker af Folkeslag på en Gang, derover, ligger den virkelige Grund mere i at Amerika endnu råder over et vist etnografisk Vakuum; herfra den større Bevægelighed. Befolkningen er ikke en Masse i Hvile men endnu strømmende, stadig fornyet gennem Indvandring, ingensteder i Ro; det giver det raskere Tempo. At Tilværelseskampen til Trods for tilsyneladende større Travlhed og Flugt alligevel er mindre bitter end i Europa, ligesom lysere af Farve, må bunde i at her endnu er Reserver af Plads.

Fødested for en ny menneskelighed...

Johannes V. Jensen anslår, at der i New York lever nærvæd 7 millioner mennesker der dagligt albuer sig op af hinanden. Han stiller nu spørgsmålet: Hvad er det der karakteriserer denne store mangfoldighed. Svaret begynder med to ting: International luft og frie institutioner...

Tre Byer har jeg kendt hvor alle Folkeslag er repræsenteret, på hvert sit Continent og med hver sin Nuance, Babelstårne, med Amnesti [*frihed*] for Folk af enhver Oprindelse: Singapore, hvor hele Asien og Østen mødes, enhver Hudafskygning enhver Tro; Kairo, hvortil Afrika har bidraget med en Søn fra noget nær hver Landsdel i dette umådelige sorte Land; endelig New York, hvor ikke én Europæisk Nation kan nævnes, som ikke har sendt Indvandrere over, og hvor ethvert Sprog tales, men over dem alle amerikansk.

Efter at Europa i Århundreder havde muret sig inde i Celler, forskellig Nationalitet, forskellige Tungemål, kom det nye Spring i Historien da alle ulighederne blev rystet sammen på et sted, ny Start, Muligheder for at få én Nation, ét enigt Folkelegeme ud af de i den gamle Verden uforenlige Parter. Det er Formlen for det nye Samfund hinsides Atlanterhavet, Folkefællesskab forsøgt forfra igen, med alle Elementer indbefattet. Processen er endnu under Udvikling men ingen steder så omfattende og så intenst

som i New York. Byen fængsler som et Antropologisk Laboratorium, et Fødested for en ny Menneskelighed, mere end noget andet i Verden. (...)

Fristaterne - har det nogensinde lydt med en bedre, mere håbefuldst Klang end det gør nu, nu?

Filmen som kulturmagt...

På sin Amerikarejse i 1939 besøgte Johannes V. Jensen bl.a Walt Disney Studios og Hollywood. Hen skrev begejstret om tegnefilmen og om den moderne filmkunst som nu fandt vej til Det store Lærred...

De nyeste amerikanske Konversationsfilm [*talefilm*], som man kan se den i New Yorks om Domkirker mindende polstrede og komfortable Filmpaladser, hvor der ikke må ryges Tobak, bibringer forestillingen om, at man er ovre på Kultursiden dér, hvorimod man er i "Amerika" når man sidder i røgfylde, af enhver formodet frihed prægede Biografteatre hjemme i København. Amerikansk Talefilm afspejler nu et voksent, forfinet amerikansk Borgerskab, velopdragent, slagfærdigt, vittigt, men med Amerikane-rens ufortrødne Tilbøjelighed for groteske Overraskelser bevaret. Tilbage i Stumfilmens pionertid ligger en Lømmelalder [*pubertet*], som Amerika har gnubbet af på Europa, hvor man er rask til at tage alting fra Amerika, men ifølge Tingenes Natur altid er netop en Udviklingsfase bagefter [...]

Filmen er en vidunderlig Ting. Fire Kæmpefremstød på Teknikkens Område har det tyvende Århundrede været Vidne til: Automobilet, Flyvemaskinen, Filmen og Radioen. Alle har bidraget til at føre Mennesker nærmere hinanden.

Som internationaliserende Kulturmagt regner jeg Filmen som den betydeligste. Radioen er af flygtig Natur, ind af det ene Øre og ud af det andet, uden noget Spor efter sig. Filmen er et Dokument. Den er Nuet og Historien bagefter. Filmen er sit eget Arkiv, allerede nu uvurderligt som man må sande hver gang ældre Film bliver fremdraget og vist på ny. Filmen slår ind som et Sandhedsvidne hævet over enhver anden form for Tradition, for det er Tingene selv. Som noget helligt føler man det filmoptagne Dokument; og Filmen har et Ansvar for at det bliver overgivet fyldigt og urørt for Efterverdenen [*eftertiden*]

Den amerikanske skuespillerinde Jeanette Macdonald (1903-1965) gjorde et stort indtryk på Johannes V. Jensen under USA-rejsen i 1939, hvor han bl.a. besøgte Hollywood. Han spåede filmmediet en stor fremtid, ikke mindst fordi det, ligesom rejsen, kunne være med til at bringe folk nærmere hinanden.

EUROPA...

Foruden de lange rejser til Nordamerika og Asien tog Johannes V. Jensen ofte på kortere ture til flere europæiske lande. I begyndelsen var det arbejdsrejser, som fx i 1898, hvor han 25 år gammel blev sendt til Spanien som korrespondent for avisen Politiken. Her skulle han skrive om reaktionerne på den krig mellem Spanien og USA, som godt nok udspillede sig på den anden side af jorden: på Cuba og Filippinerne.

Jensen var ikke imponeret over, hvad han så i Spanien. I det hele taget interesserede de traditionelle rejsemål i Europas gamle kulturlande som fx Italien og Grækenland ham ikke. Han opfattede Sydeuropa som stagneret og tilbagestående i forhold til det dynamiske og ekspansive Nordeuropa og USA. Krigen mellem Spanien og USA tolkede han som en kamp mellem en gammel, døende og en moderne, livskraftig kultur.

I begyndelsen foregik Jensens rejser mest med tog. I 1920'erne og 1930'erne blev det efterhånden også muligt at rejse med bil og rutfly. Med den nye moderne infrastruktur blev Jensens udlandsrejserne også mere turistprægede. Hans sidste tur i Europa var en bilferie i Sydfrankrig i 1948. Her var han nede og se på stenalderens hulemalerier.

Jensen var mange gange i Norge. Her havde han boet en periode som ung og han nød især den vilde norske natur. Til Tyskland rejste han også gerne. Der var ikke mange timers transport fra København til Berlin, og Tysklands hovedstad var en af Europas mest moderne og livlige. Jensen havde også mange tysktalende læsere.

Jensens hyppige rejser i Europa gjorde det muligt for ham at have fingeren på pulsen i forhold til et hjemligt publikum. Oplevelser og iagttagelser gav kunstnerisk inspiration og gjorde ham samtidigt i stand til at udtale sig med vægt om samfundsmæssige og kulturelle forhold.

Behold stederne...

- Hen på Natten holdt Toget i Armiens. Vi tog Kul. Den lange Atletiske Ekspresmaskine sydede skingert. Hvilken ufattelig Spænding der! Hvilken *Mave!*

Og vi kørte igen.

Det gik frem med skærende Energi. Hjulenes Hakhak over Skinnerne fortættes til et hurtigt endeløst versemål. Over Stok og Sten, over Stok og Sten. Fremad med blind Vilje - og vi havde en Storm imod os.

Et Tog rev forbi den modsatte Vej, jeg hørte et lydsprøjt, der sløjfedes - som en streng Slappes - Vi gik hurtigere end Lyden. Jeg anede Hoveder i de oplyste Kupeer. Pust forbi!

Vi tordnede over en Bro, vi gik som en svidende Pisk gennem Skov og Træerne valsede i Måneskinnet

Vi kom over åbent Land, hvor Toget rullede knapt og lækkert uden mindste Genlyd. Små Huse kiggede op over Bakkehældene med lysforladte ruder og dukkede sig igen, Landsbyer drejede sig ... og Hunde der vågner op og går en Gang rundt om sig selv, inden de lægger sig igen. ... Alle disse snævre steder, hvor Skæbnerne bliver til ingenting, hvor Livet rinkes op som gamle Strømper til stoppegarn for de nye.

Ud på Morgenens lagde jeg mig ned på Bænken. Og ligesom man kan se en Kahytsvæg hælde i Søgang, således så jeg Rygstødet ligeoverfor jage fremad, sprænge ind i

Rummet. Med denne følelse af fortærende Distancegrådighed faldt jeg i Søvn.

Toget sagtnede Fart, jeg vågnede derved. Vi var i Calais ... Således kører togene hver Nat og hver Dag. Jeg stiger ud og er i Calais eller Cadiz , i Chicago eller Melbourne. Lokomotivet svulmer ind under Hallerne og hylér

- Afstandene var kun et Timespørgsmål.

Er Rummet ikke mit, er Alverden ikke lige nærværende!

Syng Sange, lid af Længsel, I Boende! Flyv gennem dybe og usigelige Drømme, I der ikke kan komme længere!

Behold Stederne, I Længselsfulde, og giv mig Rummet derimellem. Mit Hjærte er let, fordi jeg ikke har Sted. Adieu!

Der ligger en lille Ø i Ostindien ved Navn Misol, den kan jeg ligeså godt rejse til som en anden Ø. - Kum hedder en By i Persien, den vil jeg måske besøge. Hvad venter der mig på Ceylon?

Blinkfyret i Calais' Havn drejede sine Lysvinger op over Himlen som en Vejrmølle. Vi gik over Kanalen i Ruskregn og barsk Sø.

En Damper tudede.

Kapstaden! Singapore!

Jokohama! New-Orleans!

*"Nu er Waggonen højest oppe. Hvor Montmartre ligger
viunderligt. Der falder netop fuld Sol på denne Brådsø
af Huse med Sacre Coeurs hvide Skum på Toppen. . .
leve dette Hav! Et brændende ønske for Byen og dens
Bevægelse, for det Evige i den Uro, der skyller gennem
Gaderne! En Lovsang for dem, der syngende svømmer
ovenpå, og for dem, der sukker og går tilbunds!"*

*"Hør hvor denne By, hvor den vældige By dernede
synger! Det er Vers af Jern, Rim i Stål og Sten, det er
Rytmer mod Himlen. Naturkræfterne digter... en Spøg
er bygget nihundrede Fod op i Luften.*

*Denne Udstilling bevæger Sindet som en vild Musik,
en Harmoni, alle Folkeslags Enighed trods alt.*

*Det tyvende Århundrede suser over Hovedet. Jeg
bekender mig til Virkeligheden, jeg bekender."*

Den Gotiske Renæssance, 1901

Pariserhjul. Verdensudstillingen i Paris, 1900. Johannes V. Jensen besøgte verdensudstillingen i Paris som udsendt medarbejder for avisen Social-Demokraten. De foregående årtier var der blevet afholdt mange lignende verdensudstillinger i Europa og Nordamerika. Her kunne de deltagende nationer markere deres særpræg, og besøgende ved selvsyn se de seneste nye opfindelser. På Pariserudstillingen skrev Johannes V. Jensen henført om "Det Store Hjul" (bill.) og "Det Vandrende Fortov". Knap så begejstret var han for den danske pavillon på udstillingens "Rue des Nations".

Med rutefly til London...

Faste ruteflyvninger mellem større europæiske byer blev almindelige i 1920'erne og 30'erne. Jensen rejste i 1934 med fly til London. Det gav anledning til nogle betragtninger om hvad den nye transportform betød for oplevelsen af tid og afstande.

Det hollandske Luftfartselskabs store Rutemaskine står ude på Kastrup Flyveplads, skråt lænet bagover, stræbende mod Himlen med alle tre Propeller, et par mekanikere i olierede Overalls klatrer ned fra Motorhusene, Maskinen er klar til at lette.

Passagererne fordeler sig inde i Kabinen, der meget ligner en Omnibus [*bus*] i Dimensioner, flittigt tyggende alle sammen på nogle Pastiller der skal være gode mod Luftsygge. Klokken er 9, en solet Junimorgen med skinnende Skyer på Himlen; et par timer over Middag venter Passagererne at være i London.

[...]

Efter Mellemlandinger i Amsterdam og Rotterdam fortsatte vi over Nordsøen til England og gik straks op i en svimlende Højde igen, oven over vagabonderende Skyer, hvorimellem man så ned på Havet. Fra en Højde på 3000 Meter ophører al bevægelse på Søen, den har et bølget udseende, men gør Indtryk af at være fast, et eller andet nupret Mineral; Damperne ses med en Krave af Skum

omkring Stævnen, der viser at de sejler, men de kommer ikke af Stedet. Fjernheden bibringer en Fornemmelse man kender fra Flyvninger før af at befinde sig i en anden Tid end den der gælder nede på Jorden: vi flyver naturligvis i Dag, men Damperen dernede, der er mindre at se til end en Blyantstump, den sejler i Går, uagtet Klokkeslettet dernede og heroppe er det samme, et Imperfektum skiller os, noget med Rum og Tid, som efterlader et Spørgsmål i Sjælen.

[...]

En Flyverejse med en af de store moderne fuldkomne driftsikre Maskiner, som er alt Vejr overlegne, er virkelig noget Ekstraordinært, hinsides almindeligt kendte Dimensioner. Virkningen på Sindet lader sig ikke i en Fart analysere, den er beslægtet med stor elementær, henførende Musik, og beror vistnok som den på en udvidelse af Tidsbevidstheden.

Johannes V Jensen fotograferet med digterkollegaen Otto Gelsted (1888-1968). Fotoet er taget i en flyvemaskine og er formentlig fra engang i begyndelsen af 1930'erne.

Med etableringen af Kastrup Lufthavn i 1925 blev København en del af det europæiske ruteflynet. Passagerflyvningen oplevede et voldsomt opsving i mellemkrigsårene, hvor lufthavnen blev Nord-europas største. Herfra kunne rejsende nu på få timer nå frem til andre europæiske storbyer.

Luksusophold i Berlin...

Jensen havde mange læsere i Tyskland og tog tit turen til Berlin, der før 1. Verdenskrigs udbrud i 1914 havde 2 mio. indbyggere og dermed var 4 gange så stor som København.

Jeg tager altid ind på et Hotel i den allermest befærdede Del af Byen, der hvor Højbanen (*toget*) skærer den travleste Færdselsåre og Togene blander deres flygtige Hvin med de store Automobilomnibussers tågede, i Gaden genlydende Brøl.

I mit Værelse er der roligt, aldeles tyst som i en Grav, og denne Kontrast er så kvægende [*skøn*]. Det vender ud til Gården med dobbelte Vinduer og Døre, polstret med Tæpper og Gardiner, her er stille som i en Krypt. Lyden fra den store nære By når kun ind som et enstonigt Brus hvori man lige aner de kendte Horn fra Automobilomnibusserne og forestiller sig dem male gennem Færdselen i Gaden (...) nu og da bæres Brudstykket af en mere gammeldags Lyd, Hestetrav, op gennem et Hul i Bruset, og man synes man ser Ørkendyret hinke over Asfalten og vende først den ene, så den anden blankslidte Jernsko mod Lyset for hvert mødigt [*træt*] Trin, som om den vil vise Himlen sine Fødder. Ellers lyder det nærmest dernedefra som et kolossalt Regnvejr, og det er hvad det er, en Regn af Mennesker, de Titusindes Fodtrin dernede på Fortovene,

allesammen med gode Støvler på; der falder en Byge af Berlinere, og den falder altid hvad enten det er Nat eller Dag. (...)

Det er med en Følelse af dyb Tilfredshed jeg lukker mig inde i denne Celle som jeg ved har sit Numer og fungerer som en Celle skal i en stor velordnet Organisme. Ingen falder på at forstyrre mig, jeg er fuldkommen glemt, en ukendt og fremmed Gæst, og dog er jeg ingensteds i så nær Kontakt med Selskabet, Civilisationen, som her. Jeg trykker een Gang på Knappen, og Stuepigen kommer, to Gange, og Tjeneren viser sit velopdragne Fysiognomi, tre Gange, og Manden fra Kælderen stiger op, ham med Støvlerne og Kufferterne; jeg har alt hvad en Herregård kan stille til Rådighed, ja mere, hvad en stor By har drevet det til af Komfort, Telefon, Elevator, Centralvarme, Central allesammen, det store Fællesskab, og det er ordnet allesammen, er altid i Orden, det går, for det må gå.

Alt er trængt sammen på den mest hensigtsmæssige Måde, Spejlet sidder i Skabsdøren, her er en Seng og et Vaskebord, et Skrivebord, hvad man skal bruge, og ikke mere. Og det allesammen uden Umage for Gæsten, kun mod et passende Vederlag [*engangsudgift*], en ringe Leje. Ellers er man fri.

Nordisk natur...

I 1913 afbrød Johannes V. Jensen sin jordomrejse. I stedet for at sejle over Stillehavet til USA, rejste han nordpå til det allerøstligste Rusland og tog Den Transsibiriske Jernbane tilbage til Europa. Her landede han først i Sverige. Herom skrev han en artikel hjem...

Når man lige er kommen hjem fra en Rejse i Troperne og Østen, virker den nordiske Natur som selve de Saliges Opholdssted i Forhold til Underverdenen derude, man er kommen i Himlen; Ingen der går og træder herhjemme fra Dag til Dag véd hvilken Rigdom det er blot at ånde Østersøluften og mætte Øjnene med Synet af de nordiske Træer. Det er noget reelt, det er virkelig ikke mig der er sværmerisk, det nordiske Vejr er et håndgribeligt og uvurderligt Eje. Allerede i Rusland møder man den nordiske bløde Regnluft, Turgenjews [russisk forfatter] Luft, (...) Men først i Sverig føler man sig den nordiske Natur, den baltiske Natur, nær i alle dens Faser, her er dens Udspring, og her geråder man i et helligt Raseri. Man kan naturligvis genne mig hjem, jeg er ikke herfra, jeg taler endogså en hel anden Dialekt – men må jeg være her på en lille Rejse? Jeg er dog Skandinav.

Kære Sverig! Som Naturen er ude på Skærene, i Stockholms umiddelbare Nærhed, sådan er den i Grunden helt ind i Midten af Byen; ingen By er så nordisk, i alle Træk, Urnaturen så nær, beliggende midt i Kilderne, som Stockholm.

Storbyens puls...

Årtierne omkring år 1900 bød på enorme tekniske og videnskabelige fremskridt indenfor snart sagt alle livets områder. Nye opfindelser blev hurtigt kommercialiseret og udbredt til den brede befolkning. Det var globaliseringens drivende kraft..

På mit Bord står en Glødelampe, en ganske almindelig elektrisk Kolbe til at tænde ved en Kontakt og med en grøn snoet Ledning, som forsvinder et eller andet Sted mellem Tæpperne. Det er en Nerve, og jeg kan følge den i Tanken hvor den løber ned i Kabelbrøndene under Brolægningen på Gaden og samler sig i et Nervebundet med andre Tråde, der allesammen ender i Berlins elektriske Centralstation [*elværk*], Storbyens Knudepunkt for Belysning.

Her skurer Dynamoeren rundt, det kolossale om en Pater-nosterbrønd mindende Hjul, besat hele Omkredsen rundt med kobbertrådomviklede Jernkerner, hvori Magnetisme og Strøm fødes på Vej rundt idet de passerer andre Systemer af Magneter og Kobbertråde. Her er Lynet tæmmet, man ser det kun knitre ud i et Støv af små blå Gni-ster hist og her ved Kontakterne, her går Moderstrømmen som nærer Buelysene på Gaden og gør Nat til Dag i Berlin. Også min lille Glødelampe får sin Smule Strøm derfra, og mens jeg sidder og ser på den to Gange snoede Ildorm i Kolben der er så net og lyser netop så meget som jeg har Brug for, kommer jeg til at erindre den Duft af Tor-

denvej der altid er i den varme Vind som står ud fra en arbejdende Dynamo ... en stor roterende Tordenblomst som står derhenne i Centralhallen og maler Lys og dufter af de Tider da Jorden endnu var flydende, vor Klodes ild-sprudende Forår!

Men Dynamoeren ved jeg trækkes af den vældige Damp-maskine med et Svinghjul så højt som et Hus og galoppe-rende med Stempelstangen, en Mast af drejet Stål, som en uhyre Rok. I Cylinderen, som der kunde ligge flere Folk inden i, raser den koghede Damp, og ude under Kedlerne hvor den kommer fra brænder Kullene. Her hvor det er Lys det gælder arbejder Dynamo og Dampmaskine sam-men som to Tvillinger, et Par Sole af roterende, utrættelig Rytme. Stempelslaget er Byens Puls.

Dampmaskinen gør alt Arbejdet i Byen, den er på Bunden af vor Tilværelse, vi har den i bogstavelig Forstand under vore Fødder. På mit ellers så gravstille Værelse i Hotellet fornemmer jeg dybt nede fra Kældrene en dump under-jordisk Tone, man ved ikke om det er en Lyd eller kun en svag Rystelse, det er en svær Dampmaskine eller Motor der arbejder dernede Dag og Nat, Hotellets Hjærte.

Friedrichsstrasse i det centrale Berlin, o. 1910. Med forholdsvis kort transporttid fra København var Berlin den nærmeste europæiske storby. Byen havde gennemgået en voldsom udvikling siden Tysklands samling i 1871 og var blevet et kraftcentrum i europæisk kunst- og kulturliv. Johannes V. Jensen havde et stort tysktalende publikum og besøgte byen mange gange.

På vandretur i Simedal...

Jensen opholdt sig som ung i længere tid i Norge. Siden besøgte han ofte landet og skrev begejstret om naturen og menneskene. Her fortæller han om en vandretur på Hardanger fjeldet.

Heroppe i Lien ovenover Fosli kom vi til en Sæter, den første Menneskebolig. Den lå som en uregelmæssig Skrue [opstabling] af Sten, bygget op af de samme flade Heller der flød omkring i Uren og derfor vanskelig at skelne fra Omgivelserne. Dog det røg fra Taget, sådan en blå, god Røg at se. Familien heroppe var fra Simedal, de var hjemme da vi kom, Konen og tre Småpiger i Færd med at gøre Ost. Manden travlt beskæftiget med at beskære Birkeris til en Lime [kost]. De talte ren Dialekt, et Sprog der lød besynderlig gammelt, måske mere ved den syngende, inderlige Betoning end ved Ordforrådet. Oldnordisk var den jordslåede, halv underjordiske Luft de levede i, sært gennemflakket af Ilden under den store Vallegrøde og af det matte Ovenlys fra en Rude i Taget. Rundt langs Væggene i det lave skumrende Rum stod Hylde med flade skurede Mælkebrikker, Husgerådet [køkkenudstyret] var hjemmegjort og af Træ, gammelnorske Boller [krus] og Trug [skåle], en Morter af Træ til at grutte [male] Kaffebønner i, alt yderst tarveligt [simpelt] og forfærdiget [lavet] udelukkende til sit Brug. Ægte gammeldags var det også at Ingen holdt op med sit Arbejde fordi vi var kommen, skønt Interessen i Stilhed var stor og de var Gæstfriheden selv,

Manden fortsatte imidlertid ivrigt snakkende sit Arbejde og lavede to Limer mens vi var der, Pigerne øste Ost op i en Træskål og bearbejdede den med en Slev.

Forunderligt at Kvinderne på Landet i Norge arbejder med alle Grejer stående nede på Gulvet, i en foroverbøjet, ganske sammenbuktet Stilling med Enden lige til Vejrs. Sådan malker de også Gederne, med Dyret mellem Knæene og omtrent stående på Hovedet for at nå Yveret. En Skik der minder om de Vildes Hvilestilling og sandsynligvis er urgammel. Negerinder laver deres Pottemagerarbejder på samme Måde. Pigerne var mere end tarvelig [fattigt] klædte i grove og overalt bødede [lappede] Klæder og Træsko uden Overlæder, men de havde klare fine Ansigter og et smukt broncefarvet Hår lagt i faste Fletninger rundt om Hovedet.

Sæterbønder på Hardangerfjeldet i Norge. Ligegyldigt om han rejste i Norge, Kina eller Egypten, så oplevede Johannes V. Jensen, hvordan der var fællestæk i de oprindelige bondebefolkningers levevis. Her mente han at få et indirekte blik på, hvordan fortidens mennesker havde levet.

Med udsigt til Sverige...

Teksten er Indledningen til en kronik i Politiken 18.3. 1941

Når man skal gøre sig Rede for hvilken Stilling Sverige og Danmark indtager overfor hinanden som nordiske Riger, spørger man sig uvilkårligt på hvilket geografisk Punkt de to Lande nærmer sig hinanden, hvor Adskillelsen er mindst, og det må jo blive Øresund, på det smalleste Sted mellem Kronborg og Helsingborg. De to gamle Herrer, Kronborg med de irrede Tage og Spir, og det rustbrune krenellerede [*med skydeskår udstyrede*] Tårn, Kärnen på den anden side, hilser hinanden over Sundet. De har set megen Historie. Vi vil lade den hvile.

Forbindelsen mellem Sverige og Danmark opretholdes her af en Færge, i Fremtiden muligvis en Bro, mens et Kabel nede på bunden af Farvandet besørger Telegram- og Telefonudvekslingen mellem Landene. Endnu en under søisk Forbindelse er her bragt i stand. Ledningen der i senere år har forsynet en del af Danmark, Sjælland og Falster, med Elektricitet fra Kraftstationen i Laholm som igen henter sin energi fra et Vandfald i Lagan. En Procession af Master fører Ledningen milevidt ind over Sjælland på den anden side, En Nerve er her udspændt mellem Sverige og Danmark, Del af det tekniske Fællesskab der i vor Tid forbinder Landene, uden Hensyn til Grænser, og som en Gang før eller senere vil udgøre eet Civilisationsplan, som eet legeme over hele Verden.

I vikingernes fodspor...

Jensen var meget optaget af menneskets udviklingshistorie og de folkevandringer, som igennem tiden havde præget historien. Her kommer det til udtryk i en artikel til avisen Politiken fra en rejse til Nordfrankrig.

I vore Dage da alle rejser, og de store fremmede Hovedstæder ligger så at sige udenfor Døren, går det næppe an nærmere at beskrive en Udflugt over Berlin, Köln, Paris til Rouen og hjem over London, Amsterdam, Hamburg, Kiel: Jeg forsøger at samle nogle få Træk, som har bidt sig fast, og som for mig betyder de umærkelige Forskydninger i Tidens Fysiognomi [*udseende*], som viser dels Udviklingen derude, dels at man selv er blevet en anden. Normandiet, der var mit Ærinde først. Som man véd skal der her i Juni Måned finde store Festligheder sted i Anledning af Tusindårsjubilæet for Landets Erobring af Nordboerne. Det havde da sin Interesse, foruden at se det moderne Normandi også at skaffe sig et Indtryk af, hvorvidt der endnu er nordiske Elementer at opdage i befolkningen. Jeg fandt ingen. [...]

Befolkningen i Rouen, Normannernes gamle Hovedsæde, har ingen som helst Træk der minder om nordisk Oprindelse, endskønt der naturligvis hist og her i Provinsen vil findes én og anden sjælden nordisk Type, må det vel an-

tages, at Normanerne, de nordiske Udvandrere i Middelalderen, her som andre Steder, kun har været på Gennemrejse [...]

En og anden Efternøler er bleven tilbage, foruden de gavmilde Souvenirs i form af rødhårede Unger, som Søhanerne [*søkrigerne*] efterlod sig, men hvad der på den Måde var af nordisk Blod, er blevet opblandet med en i Tal langt overlegen oprindelig Befolkning, gennem et Årtusinde, så nu er der kun nogle forvanskede Sted- og Personnavne tilbage. Hvem skulle således tro, at et *Bouquelon* er det samme som Bøgelund, eller at et så gallisk klingende Navn som *Angot* kommer af det nordiske Asgautr? Dog disse navne er kun tomme Skaller.

Tyrefægtning i Sevilla, o. 1900. Johannes V. Jensen fik 1898 til opgave at rejse til Spanien for at skrive om landet, der var i krig med USA. Kampen gjaldt Spaniens kontrol med de spanske kolonier på Filippinerne og i Mellemamerika. Jensen var ikke imponeret af Spanien og spanierne, som han mente levede i en virkelighedsfjern drømmeverden, uden evne til at forholde sig til den moderne konkrete virkelighed. Jensen skrev meget malerisk om tyrefægtningens ritualiserede lemlæstelser og drab. Tilskuernes ligegyldighed overfor dyrenes lidelser så han som udtryk for "spanierens" mangel på realitetssans.

Til tyrefægtning...

Søndag 2. maj 1898 fejrede spanierne deres frihedsdag. Om eftermiddagen tog Johannes V. Jensen til tyrefægtning på Madrids Plaza del Toros. Det timelange blodsorgie gjorde stort indtryk på Jensen, der beskrev eftermiddagens forløb i en artikel til Politiken.

Den sjette og sidste Tyr var god, grundigt tirret og plaget op til et frådende Afsind. Den oprev 8 heste. Men "El Nacional" [avis] noterer med en vis bitterhed at de tre rigtig nok var så godt som døde fra de tidlige Tyre af. (...)

Hør nu her, hvordan de otte Heste blev dræbt. En blev stukket dybt ind i den kødfulde Bringe [bagdel] og væltet om på Jorden, derpå fik den i anden Omgang Halsen flænget så frygteligt, at Døden straks påfulgte. (...) En Hest blev af Picadoren vendt i en hånlig Stilling mod Tyren, som tøvede med at angribe (Bravo) - så angreb Tyren og begravede sit ene Horn under Hestens Hale, bar den nogle Minutter med Bagbenene fra Jorden og krøllede den til sidst sammen efter Længden [på langs]. Op da Hesten kom på Benene strålede den røde Væske tykt ud af den. Det kunne se ud som tog den sig noget andet for, og Munterheden brusede i Vejret. Midt i Larmen hørte jeg Hesten skrig - vildt og skingrende som et Lokomotiv i en Bjergkløft. Hestene forholdt sig i øvrigt tavse under Pinslerne. En fik Mulen revet op, det tav den til, ja da Tænderne kunne ses, var det, som smilede den oprømt [glad].

Så fik den Låret spaltet, den knyede [klagede] ikke men red frem tredje Gang og fik åbnet Tarmene. Tyndtarmen besværede den i Gangen, men den gjorde ikke Ophævelser af den Grund. Først i en fjerde Omgang blev Hesten stemplet ind mod Barriéren og sønderslidt. En Hest forsvarerede sig Fanden gale mig og sparkede - men ikke ret længe. En prustede - Puh! da Tarmene dampede under den. En anden virrede med Hoved idet den opgav Ævret og forblødte. En tredje blev totalt knust af Tyren og fik ikke tid til nogen Meningstilkendegivelse. En udtrykte sin Pine med Benene, da den havde fået sin Bekomst - hele den ene Side gabede, Lunge og Lever var blottet - den spjattede hen over Sandet, som gik den på lld. Straks efter faldt den, blev slået og sparket, og da den havde fået nådesstødet, viftede den med Halen til farvel, idet den for Heden [hinsides]

Og Tyren blev successivt dræbt. Den rasede rundt med sin salte Smerte og fik ingen Hævn taget. Ak nej. Og om sider lagde den sig ned som de andre havde lagt sig ned og nød et par private Pust, før den måtte til at forsvare sig igen og stange - sløret af Mørke - indtil den faldt.

Dermed var *La Corrida* forbi. Den var rigtig Snavs [dårlig] siger Bladene. Ingen særlig Fut, ingen fornemhed over blodsudgydelsen - *No bueno*.

KULTURMØDER

Johannes V. Jensens forfatterskab var båret af et stærkt ønske om at forstå de komplicerede sammenhænge i menneskers liv og de forskellige udviklingstræk som han kunne konstantere fandtes mennesker imellem. Han nøjedes derfor ikke bare med at skrive om sine rejseoplevelser. Han gjorde sig også mange tanker om, hvad han så under både hjemlige og fjerne himmelstrøg.

Allerede som om ung blev han grebet af den engelske naturvidenskabsmand Charles Darwins (1809-1882) udviklingslære. Forstillingen om livets naturlige udvikling prægede tidens videnskabelige opgør med det kristne tankesæt, som siden middelalderen havde domineret i natur- og kulturtænkning.

Darwins tanker om livets udfoldelse under skiftende vilkår gjorde det muligt for Jensen at forklare både små og store forskelle mellem mennesker, kulturer og folkeslag. Hos Darwin fandt han inddirekte forklaringen på 1800 tallets europæiske kolonisering af Afrika og Østen. Med udviklingslæren i baghovedet så han globaliseringen og tidens tekniske og videnskabelige landvindinger som et led i en naturlig - og derfor god - udvikling.

Johannes V. Jensens ønske om ikke blot at beskrive men også forklare menneskets og naturens udvikling førte til, at han i mange af sine bøger skrev om antropologiske og

etnografiske emner. Bogtitler som: *Dyrenes Forvandling* (1925), *Åndens Stadier* (1928) *Folkeslagene i Østen* (1943) *Vor Oprindelse* (1941) og *Tilblivelsen* (1951) fortæller om, hvordan udviklingstanken prægede hans livssyn.

Når man, som Johannes V. Jensen, så på verden med udviklingstankens briller, blev rejseoplevelser også tit til små tidsrejser. Mødet med andre samfund og kulturer kunne afspejle forhold i det nordiske menneskes fortid; forskellige stadier på udviklingens stige. Rejsens kulturmøde blev dermed ikke kun et møde med det fremmede og anderledes men også den rejsendes møde med sig selv og sin egen historie.

Sjælens næring...

Efter sine lange rejser Fjernøsten og USA i 1912-14 forsøgte Johannes V. Jensen at skabe et signalement af sin egen, moderne tidsalder. I teksten redegør han for sin metode og projektets formål.

Teknikens Tidsalder kan ikke opfattes i Ro, det kan kun den forældede udrangerede [skrottede] Maskine, Historien; vil man ind på Tiden og Tingene, Udviklingen selv, må man tage dem i Bevægelse, og jeg har derfor besluttet at gå til Fremstillingen af Teknikens Tidsalder i Form af en Rejse.

Trafiken, Samfærdselen som nu næsten, bortset fra en vis Tid der medgår dertil, ophæver Begrebet Rejse, er vel det stærkeste Udtryk for vor Tidsalder man kan tænke sig. Om nogen Flugt fra Civilisationen er her da ikke Tale, ikke en Gang nogen Flugt fra Storbyen, det kullede [sorte] Monster; tværtimod skal der gøres Forsøg på at få endog så det der er Storbyens Modsætning til at gå op deri.

Lokomotivet, der er farende og dog allestedsnærværende, er vort Symbol. Man vil ikke komme noget „andet Sted“ hen med mig, hverken til det yderste Hav, skønt jeg vil gøre hvad jeg kan for at tage Morgenrødens Vinger, eller til Verdens Ende, om vi end skal lære at sætte os Grænser; men man vil som jeg få Lejlighed forhåbentlig til at se Tingene i et nyt Lys.

De der synes de skal skynde sig og komme til Vejende i Stedet for opmærksomt og med fuld Tilstedeværelse at blive ved hver enkelt lille Oplevelse, Nu et ud, undervejs, må hellere blive hjemme. På Rejse skulde man leve og ikke jage, ellers er man alligevel en Turist i Tilværelsen. Hvad enten man rejser eller sidder stille, Tiden der går, Nat og Dag, er dog Sjælens Næring, selv om man egentlig synes man bliver noget berøvet.

Den moderne rejses formål...

Johannes V. Jensen gør status over de seneste 400 års geografiske opdagelsesrejser. Der er ikke længere uopdagede "hvide pletter" på landkortet. Jensen giver nu sit eget bud på den moderne rejses formål..

Jorden er opdaget. Dette Afsnit af Menneskehedens Forskningsarbejde (...) kan efter Polernes Indregistrering på Kortet betragtes som afsluttet. De geografiske Opdagelser er Kulturhistoriens smukkeste Kapitel, henhørende under Jordens grønne Ungdom. Kraftige Navne knytter sig dertil, James Cook, Frithiof Nansen; overordentlige Karakterer som Stanley og Hedin – ikke at tale om Columbus, Opdagelseshistoriens store mytiske Passions-skikkelse, eller de andre noble Havbetvingere, Magalhaen, Vasco da Gama, hvis blotte Navn genkalder Middelalderens rå Vidundertid. (...)

Der skjuler sig imidlertid en gammel vital Drøm i Opdagelseshistorien, en af Menneskehedens ældste og mest sejlivede, Forestillingen om et Paradis her på Jorden, „det tabte Land”. (...) Hvor har man ikke søgt det? På Jorden og i det Blå, hvor et stort Flertal af Menneskeheden da for Resten søger det endnu. (...)

Men da vi nu som Aben har været bag Spejlet, da ethvert Håb om at finde nogen anden Verden end den vi kender er udslukt, når det Fjerne ikke er mere, hvad så, hvad så med Håbet?

Ja der er ikke andet for, vi må søge en ny Verden i os selv. Det er dér den altid har stukket [været]. Kun indadtil er der Mulighed for at udvide den i geografisk Forstand desillusionerede hvide Mands Horisont. Man flygter, så længe den ydre Ekspansion og de kære samfundsløse Fristeder, Indlandsisen, Ørkenen, Urskoven, afgiver Påskud dertil, men en Gang må Rejsen ende, og da er det den skal begynde på Stedet.

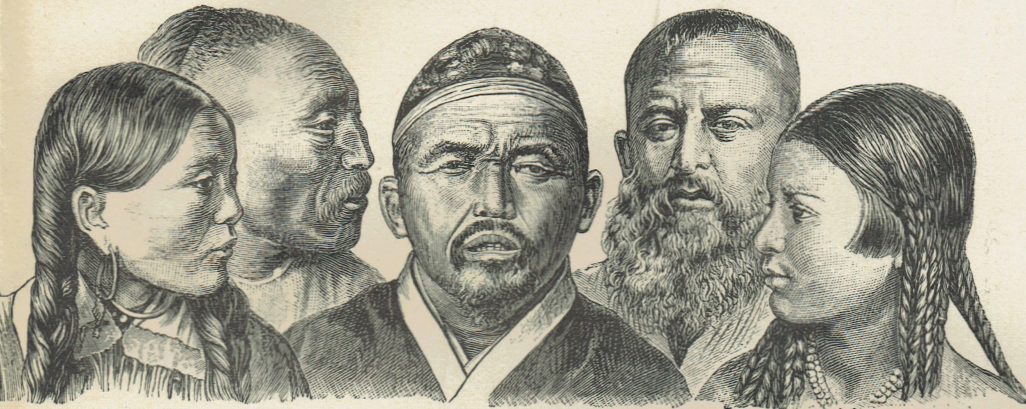
Resten er Vækst, ikke at brede sig, men Vækst, opad og i Dybden, Udvikling. Bevægelsen må omsætte sig i Varme Paradiset er en Hviletilstand.

2. Kirgisere.

3. Korjæker.

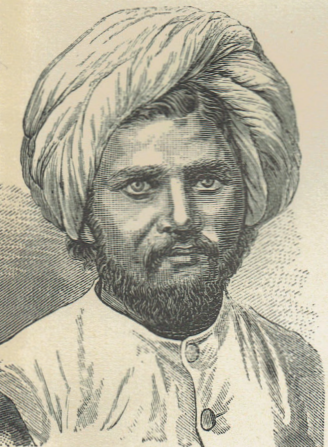
5. Kalmuker.

2. Kirgisere.

6. Usbeger.

7. Japanesere.

12. Hindu

14. Dravida.

15. Kineser.

7. Japaneserinde.

16. Malay.

17.

Illustration fra Naturgeografisk Typeatlas, 1880. Videnskaben bygger på iagttagelse, beskrivelse og systematisering af naturen. Menneskearten er ingen undtagelse. 1800-tallets nye naturvidenskaber befolkede systematisk den kendte verden med et mylder af forskellige folkeslag; tuareger, kongo-negere, ostjaker, malayer, persere, irokesere osv. osv. Alt efter geografi, farve og fysiognomi bundtes folkeslagene så sammen i forskellige racer.

Familie... nation... race...

Johannes V. Jensen var meget optaget af Darwins udviklingslære og af, hvordan mennesket havde udviklet sig forskelligt igennem årtusinderne. Med iagttagelser fra sine rejser i andre verdensdele udviklede han med tiden sin egen teori om menneskets udviklingsstrin med den hvide europæer/nordmerikaner som udviklingens foreløbige højdepunkt. Allerede i 1920'erne tog han dog stærkt afstand til nazismens dyrkelse af det ariske overmenneske.

Følgen af at man ser Racer hvor man før så Nationer er bleven en Omgruppering af Jordens Befolkning for Fantasien, man vænner sig til at se den i andre og videre Rammer. Der er heri et naturligt Fremskridt af samme Art som det det enkelte Individ er rettet imod; man begynder med at føle sig som Medlem af en Familie, siden af en Nation og endelig af den Race, hinsides Nationalitet og Landegrænser, man tror at høre til

Endnu et Trin gives, Muligheden af at udfinde Berøringspunkter i sit Væsen også med andre Racer end sin egen og ende med at gå op i dem alle.

Blæksprøtten 1924

I Familiens Skød

Johannes V. Jensen var meget optaget af menneskehedens slægtsforhold, og oprindelse. Flere af samtidens satiretegnere syntes det var lidt lattervækkende. Her er det tegneren Alfred Schmidt i bladet Blæksprøtten, 1924.

"Af Johannes V. Jensens Selvbibliografi "Fædrenes Slægt: Bønder af gammel, blond Race; Bønder og Håndværkere også på mødren- de Side, men stammende fra Møen og af mørk, antagelig vendisk Oprindelse. På fædrene Side knyttet til alle jydsk, nordiske og angelsaksiske, gotiske Traditioner, gennem Moderens Blod Forbindelse med den mongolsk-malajiske, asiatiske og indianske Instinktverden."

Tilbageblik...

I 1939 var Johannes V. Jensen blevet 65 år gammel og havde oplevet en verden i voldsom forandring. Her et erindringsglimt fra en rejse til USA i 1939, kort før udbruddet af 2. verdenskrig

Mine Memoirer, hvis de har nogen Mening, så er Nerven deri netop hvad der hænger sammen med Trafik og Teknik som middel til at identificere sig med Tiden, på langs af den Menneskealder jeg kan se tilbage på. (...)

Med Trafiken er fulgt nye Former for Oplysning, substantiel Fantasi, Mennesker er kommen til hinanden, direkte, Bro er slået over alle Afstande, en interkontinental Bevidsthed har været under Dannelse siden, som har slået al foregående Æstetik [*kunstnerisk smag*], der beroede på Frasagn [*tilbageskuen*], ud. Den gamle åndelige Iklædning kunde ikke en Gang lappes, den måtte erstattes med en helt anden.

Skal jeg tænke nyt må jeg sanse nyt, noterede jeg mig den Nat i Iltoget, at finde i samme lille tynde Rejsebog, og det har været Nøglen til alt, hvad jeg senere har føjet sammen, gennem Rejser og Bearbejdelser deraf. Kapstaden, Singapore, Yokohama, New Orleans! mærkede jeg mig ved samme Lejlighed, som en Slags Edsaflæggelse. Singapore og Yokohama så jeg, og New Orleans har jeg føjet til, men først nu på denne Rejse. Tilbage står Kapstaden. Vil jeg få den at se?

Geografiske Billeder...

Johannes V. Jensens udlængsel og rejselyst blev vakt allerede da han var ganske lille. I teksten fortæller han om hvordan...

Foruden Læsebogen havde vi som Børn en Bog der blev af den største, afgørende betydning for hele min indre Opbygning [*dannelse*]: Roms geografiske Billeder, en samling Træsnit fra alle fem Verdensdele, af det mest brogede Indhold, vistnok Clichéer fra mange forskellige Publikationer og genudgivet uden Tekst. Den blev Årsag til at jeg siden har rejst; jeg er ikke færdig med den endnu. Men hør også i Flæng nogle af Billedunderskrifterne: Et Afrikansk Slavetog, Christoffer Colombus opdager Amerika, Henry Stanley og hans Rejsefæller, et Udvandrertog overfalder af Indianere, Kængurujagt i Australien, Opiumsrøger i Kina, En Frugtsælger i Singapore, Flodheste ved den blå Nil, Ridt på en Zebuokse, et Fuglebjerg i Norge, Bådfart gennem Strømhvirvler i Lapland...

Opdagelsesrejsende på flodfart i Sydamerika. Billedet er fra N. C. Roms bog "Geografiske Billeder for Skolen og Hjemmet". Bogen gengav flere hundrede xylografer med eksotiske motiver fra hele verden. Xylografi var et træsnit, der kunne sættes i 1800-tallets nye rotations-trykpresser. Teknikken gjorde det muligt at gengive billedmotiver i store oplag.

JENSENS REJSER...

1896 Fra oktober til december rejse til New York,

1898 Om foråret rejse til Spanien: Madrid, Toledo, Sevilla, Cadiz, Granada og Malaga. Om efteråret og vinteren rejse til Tyskland, Frankrig og England: Düsseldorf, Krefeld, Essen, Köln, Paris, Dover og London.

1900 Om foråret i Paris (Verdensudstillingen). I august og igen fra november til januar 1901 i Oslo.

1901 Om sommeren i Oslo.

1902 Fra forår 1902 til sommeren 1903 rejse rundt om Jorden: Port Said, Singapore, Tringganu, Shanghai, Hankow, Nagasaki, Yokohama, Honolulu, San Fransisco, Chicago, Arkansas, Illinois og New York.

1905 Om efteråret rejse til New York.

1906 Maj i Berlin.

1907 Januar i Berlin. Om sommeren i Norge. I oktober og december i Sverige.

1908 Om efteråret i Berlin, Weimar og Schlesien.

1910 Om foråret rejse til Oslo, Bergen, Trondheim og Stockholm. Om sommeren i Hardanger.

1911 Om foråret i Berlin, Köln, Paris, Rouen, Dieppe, Hastings,

London, Haag og Amsterdam. Om efteråret i Berlin.

1912 Februar i Berlin. Fra november 1912 til april 1913 rejse til Berlin, Weimar, Genua, Suez, Colombo, Singapore, Java, Djakarta, Hong Kong, Shanghai, Peking, Manchuriet, Shenyang, Harbin, Sibirien, Irkutsk, Moskva og Stockholm.

1913 April i Berlin. I juni i Stockholm.

1914 Om foråret i New York. I august i Berlin.

1915 August i Sverige.

1916 August i Norge.

1921 September i Berlin.

1922 November i London.

1923 Februar i Norge, i juli i Hardanger.

1925 Juli i Hardanger. I oktober i Norge. Fra december 1925 til april 1926 rejse til Berlin, Hamborg, Port Said, Cairo, Helwan, Luxor, Karnak, Palæstina og Jerusalem.

1926 Om sommeren i Norge.

1928 Januar og februar rejse til Lissabon, Kanariske øer, Madeira, Casablanca, Tanger, Monaco og Berlin. Dernæst til Rom, Marseille og Paris.

- 1929 Maj-juni i Sverige
- 1931 September med fly til Lübeck, Hamborg og Berlin.
- 1932 Rejse til Tjekkoslaviet: Pistyan.
- 1934 Juni med fly til London.
- 1936 April ophold i Tyringe i Skåne (sanatorium).
- 1937 April ophold i Tyringe i Skåne (sanatorium).
- 1938 Om sommeren i Bergen og Tromsø.
- 1939 Fra marts til maj i USA: New York, New Orleans, Phoenix, Los Angeles, San Francisco, Chicago og New York. I juli i Norge.
- 1945 December i Stockholm (overrækkelse af Nobelprisen).
- 1947 Januar, Sverige. April-maj, Frankrig.

På næste side kan man se et verdenskort fra *Le petit Journal*, der var et illustreret fransk magasin. Kortet er fra 1900 og bl.a indtegnet med sejlruiter og -tider. Johannes V. Jensens stop er markeret med hvide prikker. Rundt langs kortets rand ses afbildninger af forskellige folkeslag.

Le Petit Journal

MAPPEMONDE
DRESSÉE ET GRAVÉE SPÉCIALEMENT POUR LE PETIT JOURNAL D'APRÈS LES DOCUMENTS LES PLUS RÉCENTS

Les renseignements de géographie physique et politique; cours d'eau, grandes lignes de chemins de fer et de navigation; les coutumes des habitants des différents pays du globe; des paysages des cinq parties du monde, etc., etc.

LITTERATURLISTE...

Johannes V. Jensen: Intermezzo, 1899

Johannes V. Jensen: Den Gotiske Renæssance, 1901

[Johannes V. Jensen: Hjulet, 1905](#)

[Johannes V. Jensen: Den nye Verden, 1907](#)

[Johannes V. Jensen: Introduktion til vor Tidsalder, 1915](#)

Johannes V. Jensen: Fra Fristaterne, 1939

Johannes V. Jensen: Bøgernes Bjerg, 1941

Johannes V. Jensen: Ord og virkelighed. Forfatterskabets hidtil ikke optrykte artikler, bd. 1-5, 2014

Kommentar til tekstgengivelsen

Johannes V. Jensens ortografi er i videst muligt omfang bevaret, da den bidrager til teksternes autenticitet. For læsbarhedens skyld er *aa* dog konsekvent erstattet med *å*, ligesom der enkelte steder er indsat afsnitsdeling i teksterne. Hvor korte meningsforstyrrende tekstpassager helt er udeladt, ses det markeret med [...]

Ældre ord og begreber som ikke skønnes at være umiddelbart forståelige er forklaret med [*kursiv*] udfra deres betydning i den konkrete sammenhæng.

Undervisningsmaterialet er udarbejdet af Johannes V. Jensen og Thit Jensen Museet, 2019 med støtte fra Norda Fonden.